

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

J.H. Veeffkind, Krommenie

Instrument

Aangezien velen getracht hebben een verhaal op te stellen over de zaken, die onder ons hun beslag hebben gekregen, gelijk ons hebben overgeleverd degenen, die van het begin aan ooggetuigen en dienaren van het woord geweest zijn, ben ook ik tot het besluit gekomen, na alles van meet aan nauwkeurig te hebben nagegaan, dit in geregelde orde voor u te boek te stellen, hoogede Teofilus, opdat gij de betrouwbaarheid zoudt erkennen der zaken, waarvan gij onderricht zijt.

Lucas 1:1-4

Moeder vindt het fijn als haar kookkunst wordt geprezen, maar ze heeft een hekel aan pottenkijzers. Zo bereiden de bijbelschrijvers hun gerechten, maar meestal laten ze ons niet rondneuzen in hun keuken. Lucas vormt een uitzondering op deze regel. De evangelist lijkt op een moeder die haar dochter kookles geeft: ze kookt en ze laat zien hóé ze kookt. Zo gunt Lucas ons een blik achter de schermen van het evangelie. Wat komt er allemaal kijken voordat God tot ons spreekt in de schrift!

Er is iets gebeurd. Er zijn *zaken* die onder ons hun beslag hebben gekregen en *woorden* waar Teofilus in onderricht is. Dingen die Jezus gedaan, woorden die Hij gezegd heeft. Dit zijn geen verzinselfs, nee, het zijn feiten die echt gebeurd zijn. Lucas heeft het over mensen die *van het begin aan ooggetuigen* zijn geweest. Wie begin zegt, zegt vervolg. Het gaat niet om iets boventijdelijks, het is geschiedenis die wordt verteld. Als we hier niet van uitgaan, stort heel het evangelie in elkaar. Dan zagen we de tak door waar we op zitten.

Als bijvoorbeeld Jezus niet uit de doden is opgewekt, dan zijn wij de beklagenswaardigste van alle mensen. Dan is immers onze prediking zonder inhoud, en zonder inhoud is ons geloof. De Heer is wáárlíjk opgestaan! De Heilige Geest zet een bericht op de telex en de terminal van Lucas begint te ratelen. De Geest geeft Lucas een dictee. Men zou dit het mechanische aspect van de inspiratie kunnen noemen.

Er is iets getuigd. Er zijn mensen *die*

ooggetuigen en dienaren van het woord geweest zijn. Dit slaat op de apostelen, een kleine batterij van microfoons en camera's, opgesteld bij de persconferentie van Gods koninkrijk. Ze zijn ooggetuigen: ze hadden een speciale opdracht. En ze zijn dienaren van het woord geworden: ze hebben deze opdracht aanvaard. De apostelen staan in een unieke relatie tot Jezus. De Heer is waarlijk opgestaan en Hij is aan Simon verschenen! Lucas plukt zijn gegevens niet in het wilde weg overal vandaan, maar de stroom van informatie over Gods koninkrijk heeft een duidelijke bedding. Er zijn mensen die een ambt hebben gekregen en aangenomen. Men zou dit het apostolische element in de inspiratie kunnen noemen.

Er is iets geloofd. De *zaken hebben onder ons hun beslag gekregen.* Ze zijn onder ons voldragen. Hierbij denken we aan de bredere kring van discipelen, de eerste christelijke gemeente. God de Vader houdt een persconferentie. Jezus de Zoon is woordvoerder van het koninkrijk. De apostelen verzorgen het persverslag. De mensen lezen het in hun zondagskrant. Het verlossende woord wordt gesproken en geloofd. Het draagt behalve het stempel van God en de kleur van de apostelen ook de geur van de gemeente. De Heer is waarlijk opgestaan, Hij is aan Simon verschenen en Hij is geloofd in de wereld! Ook hieraan heeft Lucas zijn gegevens te danken. Men zou dit het relationele bestanddeel van de inspiratie kunnen noemen.

Er is iets verzameld. Er zijn velen die getracht hebben *een verslag op te stellen.* Niet dat deze pogingen mislukt zijn, maar moeilijk waren ze wel. We kunnen denken aan de evangeliën naar Marcus en Mattheüs. En aan andere verzamelingen van woorden en daden van Jezus die in omloop waren. Daar heeft Lucas gebruik van gemaakt. De anderen hebben in de zondagskrant geschreven, hij verwerkt alle gegevens in een nieuw weekbladartikel. Er zijn verschillen maar ook overeenkomsten tussen b.v. Lucas 24 enerzijds en Marcus 16 en Mattheüs 28 aan de andere kant. Wij zouden in zo'n geval met voetnoten werken, maar Lucas volstaat met

een algemene verwijzing in zijn inleiding. De reeds bestaande verzamelingen drukken hun stempel op zijn verslag. Men zou dit de collegiale kant van de inspiratie kunnen noemen.

Er is iets geschreven. Lucas zegt daarvan: *nu ben ook ik tot het besluit gekomen dit te boek te stellen.* Het karakter en de aanleg, de taal en de stijl van de schrijver zelf spreken ook een woordje mee in het evangelie. Er is wel eens gezegd, dat de inspiratie van de bijbelschrijvers samenhangt met heel de in de schepping aanwezige werking van de Heilige Geest. De inspiratie is daar de kroon en de spits van. De Geest weeft alle leven in de planten-, dieren- en mensenwereld. Hij weeft het kind in de schoot van zijn moeder. Op heel bijzondere manier heeft Hij ook Lucas geweven in de schoot van zijn moeder. Rekening houdend met de speciale taak die

**33e jaargang - nr. 5.
3 maart 1989**

In dit nummer

- 69 J.H. Veeffkind
Instrument
- 71 H.J. van der Kwast
Dichter bij elkaar of
verder uiteen?
- 74 D.W.L. Milo
Is God (ook) vrouwelijk?
- 75 Margreet Maljers-Kroes
Tussen kerk en keuken
- 76 P.J. van Kampen
Een gesprek in Eck en
Wiel
- 78 H. Algra
Gereformeerd kerkepad
- 80 J.M. Mudde
Van haar wieg tot haar
graf
- 81 W.J. Moggré
Van wie is het probleem?

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient naar dit adres gestuurd te worden.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v. Geref.
Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

f 55,- per jaar of f 30,- per half jaar.
Voor studenten f 44,- per jaar. Buitenland f 79,- per jaar of f 99,- per luchtpost. Bij vooruitbetaling te voldoen.

Advertenties

Tarief: 50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk maandagmorgen, in de week van verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-13080. Fax 92619.

Druk

"Steenbergen", Zeist.

hij later zou krijgen als evangelieschrijver. Dit zou men de organische zijde van de inspiratie kunnen noemen.

Er is iets bedoeld. Lucas is tot het besluit gekomen *na alles van meet aan nauwkeurig te hebben nagegaan, dit in geregelde orde te boek te stellen*. Dit zijn twee dingen: het onderzoek vooraf en de samenstelling daarna. Het onderzoek bevatte drie elementen: Lucas heeft alle relevante feiten nagegaan, hij heeft er gedurende een lange periode aan gewerkt en hij is hierbij nauwkeurig bezig geweest. De stijl van zijn inleiding wijst daar ook op: hij wil goed voor de dag komen met zijn evangelie. Hij heeft de wijsheid van God aan te bieden aan de dwaasheid van de wereld. Ook de samenstelling van zijn boek is typisch iets van Lucas zelf. De volgorde van de gebeurtenissen, het weglaten van het één en het opnemen van het ander, zijn visie op de feiten, bepaalde motieven die hij in leven en werk van Jezus heeft ontdekt, kortom wat wel genoemd wordt: zijn theologie, zijn redactie. De Heer is waarlijk opgestaan en Hij heeft zich daarbij de zegenende priester betoond. Dit zou men het redactionele onderdeel van de inspiratie kunnen noemen.

Er wordt iets gelezen. Het boek is bestemd voor u, *hoogedele Teofilus, opdat gij de betrouwbaarheid zoudt erkennen der zaken waarvan gij onderricht zijt*. Teofilus zal wel een hooggeplaatste figuur geweest zijn: de aanspreektitel: 'hoogedel' wordt ook wel voor een stadhouder gebruikt. Mogelijk was de man van niet-Joodse afkomst: Teofilus is een Griekse naam, hij had ten aanzien van het geloof catechisatie gekregen. In ieder geval heeft Lucas een doel met zijn boek: hij wil dat de lezer door zijn woord verlost wordt en verlost blijft. Men zou dit het actueel-toepasselijke, het kerugmatistische karakter van de inspiratie kunnen noemen.

Aan de fabricage van een auto werken allerlei mensen en materialen mee. Vanzelfsprekend is een auto niet bestemd om stil te staan in de showroom, maar om te rijden op de weg en om personen en goederen naar de plaats van bestemming te brengen. Zo hebben aan de totstandkoming van het evangelie allerlei mensen en materialen meegewerkt. Maar het belangrijkste dat we over het evangelie kunnen zeggen is natuurlijk, dat het een kracht Gods tot behoud is. De bijbel is wel eens vergeleken met een fundament of een weg. Misschien kunnen we beide beelden beter combineren en zeggen: de bijbel is een brug. De brug tussen b.v. de opstanding van Jezus en van ons. Tertullianus (± 200 n. Chr.) heeft de theologie een aantal technische termen aange-

reikt. Sommige ervan had de kerk beter kunnen vergeten. De ene term echter die de kerk niet had moeten vergeten, is in onbruik geraakt. Tertullianus noemde de bijbel *instrumentum*. De bijbel is geen testament van een dode, maar het instrument van de Levende. Hier „klinkt de stem van God, vrijspraak, vertroosting en gebod, vlak vóór u ligt de weg ten leven”.

Uit: *Jezus in Jeruzalem* (verschijnt binnenkort)

OPSTANDING - 1 -

Waar hebt u hem gelegd
vraagt Jezus
en de mensen zeggen
Heer
kom en zie
dan komt Jezus
en ziet

in een spelonk
een gat in de bergen
achter een steen
daar
leggen ze een mens neer
een schepsel van God
de kroon van Gods schepping
je vriend
Lazarus
van wie je houdt

daar leggen ze
je vader en je moeder
je man en je kind
in een kist
in een graf
onder een steen
een mens
die je hebt bemind

Heer
kom en zie
zie het graf in Betanië
zie de graven in Hilversum
in Krommenie
op alle plaatsen ter wereld
Heer
kom en zie

en Jezus weent
stil en alleen
zonder misbaar
geen dodenklacht
geen klaagzang
maar als een kind
snikkend
omdat zijn mooie speelgoed
in stukken op de grond ligt
Jezus weent
stil
rollen de tranen
over zijn wang
telkens
en telkens weer

en die onnozele mensen maar denken
dat Hij weent omdat Hij
zoveel van Lazarus hield
ja dat ook
en denken jullie ook maar
want het huis van mijn Vader
is kapot
diep gescheurd
verminkt
dood
o hoe kunnen jullie
het ooit begrijpen
jullie die niet weten
hoe het was in den beginne

ik ween
om het werk
van mijn Vader...

(bij Johannes 11:35)

H.J. van der Kwast, Amstelveen

Dichter bij elkaar of verder uiteen?

Er is in het voorbije jaar wat beweging gekomen in de verhouding tussen de vrijgemaakte en de Ned. Geref. Kerken. Het is niet zò dat er officiële contacten zijn. Gaan we af op de handelingen van de laatstgehouden synode van de Geref. Kerken (vrijg.), dan zou men alle hoop laten varen o.a. gezien het feit dat in de samenspreking die men aangaat met de Chr. Geref. Kerken zal worden gevraagd de contacten met onze kerken te verbreken. Zijn er geen officiële besprekingen, toch is het gesprek niet verstomd. Het Nederlands Dagblad gaf brede aandacht aan de zaak die ons bezig houdt door een aantal gesprekken tussen prominenten uit beide kerken te publiceren. Op enkele plaatsen zijn er samensprekingen tussen kerkeraden op gang gekomen. Voeg daarbij dat er na de breuk in de zestiger jaren een nieuwe generatie is aangetreden die vragen gaat stellen aan de ouderen.

Komen we nu dichter bij elkaar of raken we verder uiteen?

Die vraag kwam op bij het lezen van een aantal artikelen in 'De Reformatie'.

In het Nederl. Dagblad schreef één van de redacteurs dat het *Contact Orgaan Geref. Gezindte* (COGG) dezer dagen misschien meer waarde heeft dan ooit te voren. Deze voorzichtige vraag was voor dr. W.G. de Vries en voor Prof. J. Kamphuis aanleiding in de pen te klimmen met als resultaat twee uitvoerige artikelen van de hand van eerstgenoemde en drie van laatstgenoemde.

Hoe kan een bescheiden vraag zoveel reactie oproepen, vraagt men zich af. Dr. d. V. schrijft onder het hoofd: *25 jaar vrijblijvendheid* en neemt het met name de Chr. Geref. broeders kwalijk dat zij in 1963 deelnamen aan het COGG, omdat ook vertegenwoordigers van de Geref. Kerken (syn.) hierin zitting hadden. Hoe kon men met onze vervolgers en uitwerpers, met deze kerscheurders confereren, mediteren en bidden, roept hij uit.

Heb ik de schrijver goed begrepen dan is zijn verwijt dat COGG de ware eenheid van de kerken niet heeft bevorderd maar gestalte heeft gegeven aan een *status quo* van vrijblijvendheid. Het is niet alleen de aanwezigheid van de Geref. Kerken (syn.) die verzet oproept. Sinds 1982 werken ook onze kerken officieel mee in het COGG en wanneer ik dr.

d. V. mag geloven zijn wij niet veel beter en hij klaagt: „Wat is er namelijk in de zestiger jaren gezocht en geleden onder de dictatuur van deze zg. trouw-gereformeerde ambtsdragers.”

Vervolgens worden onze kwalen en gebreken opgesomd, waaronder de leer van wijlen ds. B. Telder, die volgens Calvijn zich aan een „beestachtige dwaling” zou hebben schuldig gemaakt. De schrijver haalt heel wat overhoop, zoals kan blijken uit de exclamatie: „Leren we het dan nooit? Een Contact Orgaan Geref. Gezindte voortgezet in een confesieloze E.O.” Het is niet mijn bedoeling een gesprek met dr. d. V. aan te gaan want ik heb mij volgens hem schuldig gemaakt aan personalistische en kinderachtige op de man spelende critiek. Waar het mij om gaat is dat wie schrijft als dr. d. V. blijkt geeft van een zeker onvermogen om broeders aan te voelen die een ander inzicht hebben in wat de Schrift ons leert over Jezus Christus en zijn kerk.

De leden van het COGG weten heel goed dat er nauwelijks vorderingen zijn op de weg naar de eenheid en ervaren dit als een last. Hadden de vrijgemaakte kerken zich niet afzijdig gehouden, dan waren we mogelijk iets verder gekomen. Wanneer deze broeders ons uit de moeite kunnen helpen zijn ze hartelijk welkom, maar ik vrees dat zij evenmin verder komen als wij.

Eenheid van de kerken

Wijlen ds. C.G. Bos ging de eenheid van de kerken zeer ter harte en hij schreef een brochure waarin hij in feite als weg uit de verdeeldheid alle belijders van gereformeerden huize opriep zich bij de vrijgemaakte kerken te voegen. In een uitvoerige bespreking door diverse scribenten uit de Geref. Gezindte werd hierop veel critiek uitgeoefend. Het is ook mijn overtuiging dat *de eenheid gevonden wordt in een gezamenlijk zich buigen onder de heerschappij van de Here Jezus Christus*, in de aanvaarding van het Woord en de handhaving van de daarop ge-gronde belijdenis. Maar de weg naar die eenheid is niet zo eenvoudig. In de laatstgehouden vergadering van het contactorgaan zat links van mij een Chr. Geref. predikant en rechts een vertegenwoordiger van de Geref. Bond in de Herv. Kerk. Van beiden is bekend dat zij het goede zoeken voor Christus' kerk en trouw willen zijn aan Schrift en Belijdenis. In de Geref. Bond wil men niet we-

ten van de weg van *Afscheiding en Doleantie* en bij al de bezwaren die men heeft, trouw blijven aan de 'vaderlandse' kerk.

Het beroep op art. 28 van de Ned. Gel. Bel., dat het ambt aller gelovigen is zich af te scheiden van degenen die niet van de kerk zijn en zich te voegen bij de ware kerk, dat in de Afscheiding in 1834 en ook in de Vrijmaking veelvuldig is gedaan, wijzen zij beslist af. Drs. K. Exalto schreef kort geleden dat het in Art. 28 niet om een zich afscheiden van de valse kerk gaat, maar van degenen, die in de wereld en niet van de kerk zijn. Vervolgens houden deze broeders ons voor dat de weg van afscheiding tot een vergaande versplintering van de kerk heeft geleid en het verval niet heeft kunnen stuiten, terwijl in de Herv. Kerk de vrijzinnigheid de gereformeerde leer niet heeft verdronken.

Bij de Chr. Geref. Kerken ligt de zaak weer anders. Men is de weg van de Afscheiding gegaan, maar heeft een veel billijker benadering van andere kerken dan de vrijgemaakten. In het gesprek met deze kerken is ons duidelijk gebleken dat eenheid in belijden nog geen eenheid in kerkelijk samenleven met zich meebrengt; het is een eerste stap op een lange weg. Terwijl we één zijn in belijden, is er gelijk een verschil over het beschouwen van de gemeente en de toeëigening van het heil, dat voor velen in deze kerken een struikelblok op de weg naar eenheid is.

Wanneer Ds. d. V. de besprekingen zou meemaken en de grote ernst opmerken waarin gesproken wordt, zou hij wellicht niet zulke onbillijke oordelen vellen.

Geloofswerkelijkheid

Het is al meer dan tien jaar geleden dat ik in het blad *Saamhorig* er op wees dat in de dagen van Afscheiding, Doleantie en Vrijmaking de wegen van gelovigen uiteengingen. Daarbij citeerde ik Dr. J.G. Woeldekink, die eens schreef over gereformeerden in de Herv. Kerk, die in de dagen van de strijd in 1834 en in 1886 *alles overwegende* hadden besloten in de Hervormde Kerk te blijven.

Hun beslissing was een *geloofsbeslissing*. Zo was het ook bij hen die gingen. Het is een *werkelijkheid* waar we mee te maken hebben. Wie er aan vasthoudt dat Jezus Christus sedert 1944/45 *uitsluitend* vergadert op het adres van de vrijgemaakte kerken stelt zich op *buiten deze*

geloofs-werkelijkheid, ook al wordt volmondig beleden dat er gelovigen buiten die kerken zijn. Later ontdekke ik dat Prof. Dr. L. Doekes in twee artikelen in De Reformatie bij mij een denkfout t.a.v. de kerk meende te constateren. Toegegeven werd dat in onze wereld de wegen van gelovigen uiteengaan, maar de schrijver vroeg zich af of het juist is te zeggen: „door het geloof hebben Kohlbrugge, Groen van Prinsterer en vele anderen geweigerd zich bij de kerk der Afscheiding te voegen”. Ik begrijp de moeite, die Prof. Doekes verwoordt met de vraag: Maar dan blijft in ieder geval

het probleem voor ons staan of het ware geloof de mogelijkheid open laat tot een diametraal tegenovergestelde keus t.a.v. de kerk van Christus.”

Van J.H. Gunning las ik dezer dagen dat hij, verbonden met de gemeente en haar geloof, verbonden was met „*hoger dan de kerk*”. De kerk van onze Here Jezus Christus in deze wereld is een unieke zaak en gaat wel eens boven de logische conclusie in onze gedachten uit: er is een *eenheid in Christus die blijft* ook als de (kerkelijke) wegen van Gods kinderen uiteengaan.

Pastorale Notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

De charismatische gemeente (2)

In het vorige stukje gaf ik vier plussen aan de charismatische gemeente waarmee we kennis maakten. Nu volgen vier min-punten.

1. er was geen regelmatige woord-verkondiging. Nadat we op de eerste dag van ons verblijf een extatische doopdienst meemaakten, hebben we uitgezien naar een verkondigingsdienst. Tot aan ons vertrek is die er niet geweest. Dat werd door de meesten niet als gemis ervaren. Wel was er grote aandacht voor persoonlijk bijbelonderzoek. Ook maakten we een uitstekende homegroup (Bijbelkring aan huis) mee. Maar wat zondag 38 zegt bij het vierde gebod... dat ik op de rustdag trouw tot de gemeente kom om Gods Woord te horen, ontbrak. Daar komt bij dat de gemeente anti-leerstellig dacht. Al met al, een uiterst griezelige situatie. Men vroeg hoeveel duivelen ik uitgeworpen had tijdens mijn ambtsdienst. Ik antwoordde in de geest

van F.A. Schaeffer: *Als u denkt aan schuim op de lippen enz. dan heb ik nooit duivelen uitgeworpen. Maar ik heb boze machten bestreden en uitgeworpen door de prediking van het machtige WOORD van God. Dat maakte weinig indruk.*

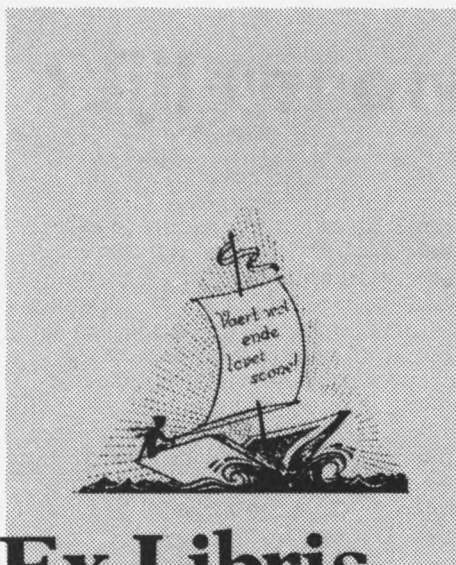
2. de open kerkvorm. De kapel had geen ledenregister, alleen een adressen-, en telefoon-lijst die snel verouderde.

Men vond het helemaal niet erg als gedoopten doorstroonden naar verwante groepen, zoals men het ook fijn vond als gedoopten van elders binnenkwamen. Men begaarde geen controle. Soms bedroeg het totaal van instroom en uitstroom 70% per jaar. De kern-groep bestond dan uit slechts 30%. Men noemde dat: een heerlijke, relaxte vorm van kerk-zijn. Mijn vraag was: waar blijft het: „Weid mijn lammeren”, en het „Hoedt mijn schapen”, Joh. 21 slot?

3. een sterke horizontalisering van de religie vooral van de sacramenten. De doop was in de charismatische gemeente vooral aanvaarding van de Heer. Het soevereine welbehagen, waarmee de Here eerst eenzijdig Zijn verbond met ons sluit; het 'Niet gij hebt mij, maar Ik heb U uitgekozen, (Joh. 15:16); dat wat de Leerregels tot uitdrukking brengen in I, 10; Gods soevereine welbehagen waarmee Hij ons doopt in het 'waterbad-door-het-woord' (Ef. 5:26); ... het kwam niet in zicht. Het avondmaal ging op in het liefdemaal. Bepalend voor het avondmaal was – zo zei men – de koinonia (de gemeenschap). De christelijke kerk had sinds de 2e eeuw gedwaald door er een plechtige ceremonie van te maken. Nu zag men weer dat het avondmaal ontspannen en spontaan gevierd moest worden, b.v. tijdens een picnic aan het strand, een barbecue in de tuin, kortom, als er koinonia (gemeenschap) was. Mijn vraag: waar blijft Hij die de koinonia schenkt en sticht en spreekt: „Dit is mijn lichaam, dat

voor u gegeven wordt” en „Deze beker is het Nieuwe Verbond in mijn bloed, dat voor u wordt vergoten” (Luc. 22)? En wat de verrukkelijke extase betreft: Ondiepte in de geloofsbeleving komt zo maar te liggen naast massa-psychose: een gevaarlijke situatie.

4. doperse wereldmijding. De leden van de kern-gemeente toonden een diepe afkeer van staat en maatschappij. „Men doet maar!”, zei iemand die overigens een vooraanstaande plaats innam in het bedrijfsleven. De krant werd slecht gelezen. Zelfs toen we hoorden van een vreselijke aardbeving in Z.O. Rusland moesten we vragen het TV-nieuws te mogen zien. Alle aandacht ging uit naar de Kapel, en dan slechts naar die éne Kapel. Ook met verwante groepen was er nauwelijks contact: „We zijn opgehouden te luisteren hoe anderen het doen. De Heer gaat met ons een eigen weg”. Kortom: Wij kunnen veel leren van de charismatische gemeente. Maar die zou er goed aan doen, het oor te luisteren te leggen bij de reformatie. We hebben daar helaas niets van gemerkt.

Ex Libris

T. Hoekstra, Zwolle

Over smaak valt wel te twisten

Man en vrouw hadden verschil van mening en ze besloten de zaak voor te leggen aan de rabbi. Toen die de man aangehoord had, zei hij: „Je hebt gelijk.” Vervolgens deed de vrouw haar verhaal en weer zei de rabbi: „Je hebt gelijk.” Toen mengde de vrouw van de rabbi zich erin: „Ze kunnen toch niet allebei gelijk hebben?” Waarop de rabbi zei: „Jij hebt ook gelijk.”

En nu het verhaal van oom Klaas in het kerkblad. Oom Klaas is boos op zijn neef. Oom had een bundeltje gedichten van Nel Benschop cadeau gekregen en zijn neef, de neerlandicus, zei met een minachtend glimlachje: „Veel genoeg ermee, oom.” Daarmee was het plezier van oom grondig bedorven. Hij vroeg zijn neef waarom die het bundeltje niet inkeek, hij was tenslotte toch vakman?

„Dat is het nu juist”, was het antwoord. „Voor mij als vakman zijn deze gedichten van geen enkel belang. Het zijn vrome preekjes op rijm. Ze hangen aan elkaar van tot op de draad versleten clichés. Er zit geen enkele originele gedachte in, geen enkele taalkundige vondst, geen enkel vernieuwend element. Literatuur moet vernieuwend zijn. Anders is het geen literatuur.” En toen werd oom boos.

Oom vond het maar gedaas, zei hij. „Je moet je vleugels eens wat breder uitslaan en proberen vrij te komen uit dat stinkende literaire broeinest waar jullie allemaal in rondsnuifelen. Vernieuwing? Laat me niet lachen. Jouw schrijvers tracteren hun lezers op smeerlapperij die al twintig eeuwen oud is. Het enige verschil met vroeger is dat de lui van toen tenminste talent hadden. Die vernieuwing van jou is een terugzakken in de vernederlijking die de antieke wereld kenmerkte. De

schrijvers die jij in jouw zogenaamde christelijke blaadjes hogelijk prijst, durf je niet eens te citeren. En de goedgegelovige lezer denkt dat hij met een kunstwerk te doen heeft, dank zij jou en je kornuiten.”

Een stevige familietwist dus. En nog wel over smaak! Niet zo mooi. En wie heeft er nou gelijk? De neef! En Nel Benschop zou dat ook zeggen; ze zou er wel wat aan toevoegen, maar de neef heeft gelijk: haar gedichten zitten inderdaad vol clichés, er zitten niet veel originele gedachten in en ze zijn niet vernieuwend. Haar gedichten zijn ook geen 'literatuur'. Dat zegt Nel Benschop zelf en ze kan het weten, ze is net als neef neerlandicus.

Maar oom Klaas had ook gelijk! Moet alle poëzie echt literatuur zijn? Trouwens, wie bepaalt wat echte literatuur is? En daarom had ook oom Klaas gelijk toen hij boos werd. Niet om 'het gedaas' van zijn neef. Oom had toch zelf gezegd dat neef 'vakman' was? Dan had hij wel wat beter op de wooren van de 'vakman' in kunnen gaan. Maar dat minachtende glimlachje! Neef was beslist niet erg aardig toen hij het plezier van zijn oom bedierf. Neef was ook niet erg verstandig. Niet iedereen hoeft van literatuur te houden. Er zijn ook mensen die meer vreugde beleven aan 'Scheepken onder Jezus' hoede' dan aan de Mattheüs Passion. En tot die laatste soort hoort oom Klaas nu eenmaal. Dat had neef kunnen weten.

Oom houdt niet van poëzie „die loodzwaar is en alleen te begrijpen voor een select stelletje ingewijden of die zichzelf als zodanig beschouwen.” Oom wil poëzie die begrijpelijk is voor alledaags volk. Dat heeft hij ook al eens in het kerkblad verteld. En het is zijn goed recht; hij mag zelf bepalen waar hij van houdt.

Toch, evenmin als de neef had oom helemaal gelijk. Oom scheert wel heel veel over dezelfde kam. En ik ken niet veel 'zogenaamde christelijke blaadjes' waarin liederlijke literatuur hoog geprezen wordt. Oom denkt in elk geval vast niet aan Opbouw, want daarin is herhaaldelijk betoogd dat juist de ethiek één van de belangrijkste elementen bij de beoordeling van literatuur moet zijn. En oom heeft natuurlijk helemaal ongelijk als hij zegt dat moderne schrijvers geen talent hebben en alleen maar smeerlapperij produceren.

Wie heeft er dan wel helemaal gelijk? IK natuurlijk! Maar ik wil geen ruzie in de familie. En daarom zal ik voorzichtig omspringen met de bundeltjes gedichten die nu op mijn bureau liggen te wachten. Leest u eerst eens het volgende gedicht?

WAAROM NIET MEER BLIJ?

*Waarom kun je niet meer blij zijn
En ontbreekt het je aan kracht,*

*'t Zal niet altijd donker blijven
Of had je dat soms gedacht?
In je grote en kleine zorgen
Laat de Heer je nooit alleen,
Ga met alles wat je neerdrukt
Steeds maar naar je Vader heen;
Je zult zien, dan wordt het leven
Toch weer blij, en toch weer goed,
En je ziet weer zoveel dingen
Waar je Hem voor danken moet.*

Dit komt uit de bundel 'Want Liefde kan', geschreven door M. Koffeman-Zijl. Als u het mooi vindt, kunt u de bundel gerust kopen, de andere gedichten hebben dezelfde eigenschappen.

Mieke de Jong schreef: 'Kinderen van mijn hart'. Daaruit neem ik over:

OUDERDOM

*Wie komt tot hoge ouderdom
die heeft de tijd voor het verleden,
verstaat van nijd en nood de reden,
weet van de strijd maar ook van
vrede,
die vreugde van de ouderdom.*

*Wie sterk bleef in de ouderdom
die proeft het zoet en zout der
dingen,
het kwaad en goed der stervelingen
en vindt de moed, te blijven zingen
in vrede met de ouderdom.*

*Wie wijs werd met de ouderdom
die overziet geluk en plagen,
heeft veel verdriet en vreugd
gedragen –
ziet in 't verschiet een helder dagen:
de einder van de ouderdom.*

Op de achterkant van dit bundeltje staat: „Deze poëzie mag door haar combinatie van verfijnde vorm, positieve inhoud en warme naastenliefde, werkelijk christelijke literatuur heten.”

Als u beide gedichten met elkaar vergelijkt, ziet u dat beide een 'positieve' inhoud hebben. U ziet ook verschillen. Het eerste loopt gemakkelijker dan het tweede, het vraagt van de lezer ook net een klein beetje minder denkwerk. Het tweede bevat meer literaire 'techniek': dubbelrijm (tijd-voor-verleden en: nijd-nood-reden), alliteratie (zoet en zout, wie wijs werd) en ook het eindrijm getuigt van een zekere beheersing van het vak. Het tweede gedicht is zonder meer beter dan het eerste. Neem uit dat eerste de regels:

*'t Zal niet altijd donker blijven
Of had je dat soms gedacht?*
Dat lóópt niet, met die tweede regel is iets mis. Dat merkt u als u hardop gaat lezen. Van 'techniek' merken we niets. Geen aardige woordspeling, geen ritme dat bij de inhoud past, geen woord dat er ergens uitspringt. Verder zeg ik er geen kwaad woord over, het is allemaal heel goed bedoeld. Maar gaat van

dat gedicht nu overtuigingskracht uit? Lees allebei de gedichten nu eens voor, laten we zeggen in een bejaardenhuis en op een jeugdvereniging. Ik ben er vrijwel zeker van dat het publiek in beide gevallen de voorkeur zal geven aan 'Ouderdom'. Waar ligt dat aan? Niet alleen aan de vorm, maar ook aan de inhoud. 'Ouderdom' spreekt duidelijk tot een bepaalde groep mensen die zich kunnen herkennen in wat gezegd wordt en die er troost uit kunnen putten. Het andere gedicht is algemeen gesteld en dat alleen al maakt dat bijna niemand zich erdoor voelt aangesproken. Je zult maar oud (of jong) zijn en heel erg ziek! Volgende keer verder.

Wat Liefde kan. Door: M. Koffeman-Zijl. Uitgever Kok, Kampen. Prijs f 9,90.
Kinderen van mijn hart. Door: Mieke de Jong. Uitg. Kok. Prijs f 9,95.

Jaar- vergadering

De jaarlijkse algemene ledenvergadering van de Gereformeerde persvereniging 'Opbouw' wordt gehouden op zaterdag 8 april a.s. in de Jeruzalemkerk aan de Troosterlaan te Utrecht.

Behoudens de punten die krachtens reglementaire bepalingen aan de orde dienen te komen, zal in deze vergadering Prof. Dr. J.H. Knol te Utrecht spreken over het onderwerp VERBOND, WELVAART EN ORDE. De vergadering begint te 10.30 uur. De kerk is geopend vanaf 10.00 uur, zodat de deelnemers en belangstellenden vooraf een kopje koffie kunnen drinken.

Voor een broodje tijdens de pauze wordt gezorgd.

Het Bestuur

D.W.L. Milo, Nunspeet

Is God (ook) vrouwelijk?

U moet niet denken dat de BBC alleen programma's uitzendt om over naar huis te schrijven. Dat zou een gloeiend misverstand zijn. Er komen, net als overal ter wereld, stukken en programma's voor, die het afzetten waard zijn. Ook kan men via de BBC – die overigens een regeringsmedium is – de gemeenste kritiek op de regering in ontvangst nemen. Eens ontmoetten wij de heer Rifkind, minister voor Schotland (ja, in een groot land loop je gemakkelijker tegen grote mannen aan dan in een klein land) en mijn vrouw zei spontaan: wij verbazen ons dat de regering zulke gemene kritiek op mevrouw Thatcher en zulke slechte programma's toestaat. Zijn slagvaardig juristenantwoord klonk als een paradox: ja mevrouw, het wordt tijd dat we ook de media maar eens privatiseren! (Alsof het daar beter van zou worden).

Zo'n bepaald heel slecht programma kregen we onlangs te zien en te horen. Het betrof een „kerkdienst”, door Rooms-katholieke mensen belegd; in een zaal van een kerkgebouw. Een vrouwelijke priester ging daar voor en bediende het avondmaal, waartoe de attributen uit de kerk werden gehaald. Vooraf hield ze een furieuze preek over de mannenmaatschappij, die het bedienen van de communie wederrechtelijk aan de vrouw onthield, zodat de groep "in ballingschap" de communie genoot. De aanwezigen waren meest dames en 'dames', met als opluistering een oude priester (boordje achterstevoren) en een soort predikant, boordje idem. Maar eerst een ander verhaal.

Een aantal jaren geleden, het was in onze Schotse tijd, belde een vriend uit Nederland ons op; een vriend die vaardig is in de Schriften en die vaardiglijk de pen hanteert. Hij vroeg, snel en doeltreffend als altijd: zeg me eens even, ben jij voor of tegen de vrouw-in-het-ambt? – Even nadenken. – Zit je met een concreet geval? – Nee, zuiver in abstracto, voor of tegen? – Wanneer je ambtsdrager werkelijk aan alle eisen voldoet, die Titus en Timotheus zijn voorgehouden, dan beloof ik je dat voor mij "in Christus noch man noch vrouw" bestaat. – Zo, besloot hij, dan stuur ik je mijn nieuwste studie toe.

Kijk, toen ging het nog abstractelijk over de vraag: mag een vrouw naar de Schrift een kerkelijk ambt bekle-

den? En het uitgangspunt was uiteraard niet: moeten we aan de vrouw eens goedmaken, wat wij mannen haar eeuwenlang hebben ontstolen – maar: moeten wij een vrouw uit het ambt weren, wanneer ze de gewenste gaven bezit en door de gemeente als ambtsdrager begeerd wordt? (Overigens zijn er vrouwen, die nooit in het ambt zijn gekozen of bevestigd, maar die in stilte uitdelfers van Gods 'minderlei genade' zijn. Dat kan dus.)

Welnu. Hoewel de jaren zijn gevorderd, de communis opinio is nog niet veel gevorderd. Waarschijnlijk zitten we goed als we enkele decennia achterlopen – het is dus een kwestie van tijd. En zo lang de kerken elkaar liefhebben, hebben ze geduld met elkaar: de ene wacht op de ander, de ander is niet geïrriteerd door het feit dat de ene wat sneller loopt.

Maar wat de BBC ons op 27 oktober jl. te zien en te horen gaf, lag op een totaal andere golflengte. Daar berustte de "preek" op feministische wrok: we hebben evengoed recht een vrouwenkerk te beleven, met een priesteres, met een door vrouwen gecelebreerde mis. Evengoed als de mannen, wij vrouwen. Wat dacht u wel.

Want... waarom zou God een Hij zijn? Waarom kan God niet evenzeer een Zij zijn? Alleen omdat mannen de Bijbel schreven, omdat mannen in de religie de toon aangeven, omdat mannen de ambten gepacht hebben? Er is alles voor te zeggen – zo sprak onze welgeproportioneerde priesteres – dat God vrouwelijk is.

Wij dachten op dat ogenblik aan de film Green Pastures, Grazige Weiden, die in 1938 in ons land verboden werd. Die nu, een halve eeuw later, vanwege zijn ouderdom niet meer aan bod zou komen. Die film behelsde een negerkerk met spirituals, zang en dans, en een negerpreek over de hemel. Een welgedane oude neger, met strohoed en dikke sigaar, speelde voor God en deze God was zwart (en lieflijk). Blasphemie, schreeuwde kerkelijk Nederland, verbieden die film! Nu, de film werd inderdaad verboden. Maar dit verbod nam niet de gezaaide gedachte weg: waarom scheppen wij ons een God naar ons beeld en onze gelijkenis – en misgunnen deze scheppingsdaad aan zwarte broeders en zusters? Kan God ook geel zijn? vroegen we ons

toen af. Op dit ogenblik is een derde van de wereldbevolking geel met spleetogen. Hoe lang nog zal deze snel groeiende meerderheid ons Godsbeeld verdragen? En het zwarte deel der mensheid, inclusief de bruinen en tussentinten, is al veel groter dan het blanke deel. Er zal een tijd komen, als die ons geschonken wordt, dat de blanke christenheid een genootschap van ballingen, een verdwijnende minderheid, wordt. We hebben geen garantie, dat de blanke mensheid de wereld zal blijven regeren – die ze overigens aardig de mist in gestuurd heeft – en dan blijven onze kinderen met weinig meer dan de Bijbel zitten. Een Bijbel, die nodig en voldoende zal blijken om de eindstreep te halen.

Terug naar de kerkdienst voor de BBC. En terug naar de vraag: is God werkelijk een Hij, zoals ons eeuwenlang geleerd is, of kan God ook een Zij zijn? Toegegeven, een vrouw kan vandaag veel. We zeggen dat zonder scepsis. De vrouw blijkt als manager, als zaakleider, haar eigen capaciteiten te bezitten. Jaren geleden begon een der grote Nederlandse bankiers de jaarlijkse stafvergadering met: "mijne heren, het spijt me dat ik nog steeds niet kan zeggen: "mijne dames en heren". Wij heren lachten, dom. Vandaag beginnen de grote bankiers hun stafvergaderingen met: mijne dames en heren. En niemand lacht. Want de vrouw kan meer. Ze kan hoogleraar zijn en minister, arts en specialist, rechter en psycholoog – ze kan vrijwel alles wat een man kan. Ze kan nog meer. Ze kan kinderen krijgen zonder ooit een verwekker te hebben gezien. Ze kan embryo's afstoten, zonder aan een man rekenschap te geven. Ze is baas in eigen buik, baas in eigen financiën, kan haar eigen advocaat hebben, kan een echtgenoot aanstellen en afdanken. We zeggen het realistisch, maar zonder scepsis. En als het hare majesteit de Vrouw mocht behagen, zich een godsbeeld te scheppen, dat niet minder dan een vrouw zou zijn...? De heidenen waren haar lang vooruit! Het wil ons voorkomen, dat die vrouwelijke priester nu zichzelf toch vastwerkte, in haar ijdelheid verstrikt raakte. Want de feministische idee is zo zeer op hof geslagen, dat zelfs de Schrift hiervoor terzijde gelegd moest worden. De "priesteres" onthulde zichzelf als een valse profetes.

In Psalm 2 (en in dit spoor Hebreeën

1, om maar een enkele plaats te noemen) proclameert God de Heere: "Gij zijt mijn zoon, heden heb Ik u gegenereerd." De handeling van genereren, verwekken, moet toch wel uiterst mannelijk zijn.

De paradijstvloed heeft de vrouw de begeerte meegegeven, over de man de baas te spelen; heeft de man de verleiding meegegeven, de vrouw te misbruiken. Alle echtelijk (en buiten-echtelijk) geharrewar zit hier op vast. Maar het Evangelie heeft de vrouw de zegen geschonken: haar man lief te kunnen hebben, te dienen en hem kinderen te schenken; heeft de man het recht en het vermogen gegeven: haar in Christus lief te hebben, te beschermen en met verstand te leiden. Zoals Christus zijn gemeente lief heeft en leidt.

En elke priester of priesteres, die deze waarheden negeert, is een slechte leider. Een geestelijk verleider.

Het was een man, die het bovenstaande schreef. Maar het is zijn vrouw, die het artikel corrigeerde en goedkeurde.

Tussen kerk en keuken

„Jij bent wel streng, hè”, zei mijn buurvrouw bespiegelend terwijl ze een slak uit de andijvie viste. We hebben allebei een moestuin en op de een of andere manier hebben slakken in de gaten, dat het bij milieuvriendelijke mensen goed toeven is, want ze hebben hele kolonies gesticht bij de aardbeien en de andijvie.

„Vind je”, zei ik verheugd, „leg eens uit”. Toevallig was ik die morgen tot de conclusie gekomen, dat ik te toegevend was voor de kinderen en... hoofdzonde voor een opvoeder, niet consequent genoeg. Dat een buurvrouw die jarenlang het reilen en zeilen van ons gezin op de voet heeft gevolgd, me streng noemt, gaf me een plezierig gevoel. „Nou, ik herinner me nog van vroeger, dat als de jongens 's zondagsmiddags allemaal buiten speelden, jullie ze zonder pardon uit hun spel haalden en meenamen naar de kerk”.

„Is dat alles?”, zei ik teleurgesteld. Ik had gehoopt dat ze een voorbeeld uit de kast zou halen, waar ik als een streng doch rechtvaardig moeder geëtaleerd zou worden. Ze zette de kraan hard zodat de modderspatten van de andijvie op de tegeltjes spatten. „Ze hadden er absoluut geen zin in; volgens mij moet je kinderen niet te veel dwingen. Hè bah, daar heb je nog een paar slak-

ken. Wat doe jij eigenlijk met die beesten?”

„Ik bewaar ze in een potje en dan gooi ik ze in de sloot.”

„Dierenbeul dat je er bent.” Ze schoof de slakken op een oud andijvieblad en gooide het in de vuilnisbak.

„Oh... gelukkig mogen ze van jou naar vakantieoord 'De Vuilverbranding'. Om op die kinderen terug te komen: ik herinner me een dag dat jij Bart met veel geweld naar school hebt gesleept”, bracht ik haar fijntjes onder ogen.

„Dat is toch iets heel anders. Die school heeft het kind nodig voor zijn toekomst.”

„De Kerk ook.”

„Ja... Dat geloof jij, maar dat weet je ook niet zeker.”

Daar werd ik een beetje treurig van. Het is moeilijk te verteren, dat iemand die je graag mag, niet kan geloven. Hoewel ze altijd erg geïnteresseerd is in geloof en dingen die er mee samenhangen, blijft het iets irreëls voor haar.

„Het is voor mij net zo zeker als die grond waar die andijvie uit komt, meid.”

„Met slakken?”, vroeg ze oneerbiedig.

Ik dacht even aan het paradijs. „Met een slang zelfs”, zei ik zuchtend.

Margreet Maljers-Kroes

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Een gesprek in Eck en Wiel

De aanleiding

Toen ik in het najaar van 1987 een eerste serie artikelen over 'New Age' publiceerde, werd daarop o.a. gereageerd door mevr. Dorotina Teerink uit Stadskanaal. Ze was verbaasd – bijna had ik gezegd 'verontwaardigd' – dat deze gedachtengang zo 'in' was. We spraken af om er in een persoonlijk gesprek op door te gaan. Voor dat gesprek werd ook uitgenodigd Dr. Cor van der Leun uit Utrecht. Hieronder treft u een aantal fragmenten aan uit dat gesprek. Het gaat daarbij vooral over de opvattingen van de natuurgeneeskundige Fritjof Capra en over de zg. 'Holistische Geneeskunde'.

Daarbij is het nuttig te vermelden dat Mevrouw Teerink gepensioneerd interniste is. Ze is in de loop van haar carrière aan diverse ziekenhuizen verbonden geweest. Dr. Van der Leun is hoogleraar in de fysica aan de Rijksuniversiteit van Utrecht.

Wat zijn uw grootste bezwaren tegen de New Age-gedachtengang?

T. Mijn grootste bezwaar is het niet respecteren van grenzen, in alle opzichten. Als je Capra's opvattingen leest, kom je uit op een soort *syncretisme* – al die geloven moeten maar samengevoegd worden. Verder is er een soort *pantheïsme*: alles moet stromen in dat Al. Dat tref je ook aan in de Gnostiek of in het Manicheïsme. Het is – ongeacht welke naam je eraan geven wilt – puur ketterij!

Dus uw bezwaren zijn ronduit religieus van aard?

T. Ik dacht het wel. Natuurlijk heb ik ook wel logische bezwaren. De wijze van denken is me zeker ook antipathiek.

vdL. Ik meen dat het een nogal chaotische wijze van denken is. Ik aarzel zelfs om het een wijze van denken te noemen! Het is een soort associatief bezig-zijn. Als ik zo'n boek van Capra lees, heb ik vaak het gevoel dat ik met een cryptogram bezig ben; daar zitten ook van die schijnbaar logische dingen in, die ergens op slaan. Ik zou niet zo een, twee, drie zeggen dat mijn bezwaren van religieuze aard zijn; ik begrijp ze namelijk niet eens goed. Maar ik zie wel allerlei dingen die niet kloppen.

Als ik eens zeggen mag wat ik van Capra's mening meen te begrijpen en u dan om commentaar vragen? Capra suggereert, heb ik de indruk,

dat de bevindingen van de natuurkunde, op het punt van het gedrag van de elementaire deeltjes, het wereldbeeld bevestigt van de oude Oosterse mystiek. In een tv-programma over Capra's opvattingen werden opvattingen van fysici als Heisenberg en Oppenheimer geciteerd die iets 'mystieks' hadden. En wapenschilden op de muur van het Niels Bohr-Instituut in Kopenhagen tonen het Oosterse yin- en yang-symbool. De indruk wordt dus gewekt dat iedereen die iets begrijpt van de ontwikkelingen in de twintigste-eeuwse natuurkunde haast onvermijdelijk bij dit Oosterse mystieke eenheidsdenken moet uitkomen.

vdL. Dat is voor mij een volslagen onbegrijpelijke gedachtesprong, van natuurkunde naar dit soort associëren en praten. Het is ook nogal verwarrend wat Capra precies bedoelt! Soms wordt gesproken over een 'parallel', soms een 'gelijkenis', soms haast een 'identiteit' (tussen beide manieren van kijken naar de wereld). Ik ken uiteraard heel wat fysici, maar ik heb er nog nooit één ontmoet die affiniteit heeft tot dit soort boeken. Natuurlijk zijn er ook fysici die allerlei geloven aanhangen, dat is zo. Het verbaast me echter wel dat het juist het boek van een fysicus is waarmee 'New Age' zo'n opgang maakt. Hebben jullie daar een verklaring voor?

Ik denk dat het komt doordat mensen onder de indruk zijn van een geleerde die zegt dat de werkelijkheid zó in elkaar zit.

vdL. Ja, maar tegenwoordig staan geleerden toch niet meer in aanzien? Intégendeel, denk ik wel eens.

T. Het is ook de hoogmoed van 's mans aanpak. Een beetje in de trant van: alle mensen die het wel met mij menen, zullen dat en dat zeggen. En ook omgekeerd: als je het hier niet mee eens bent, dan tel je niet meer mee. Alleen, ik vind dat je zo niet kunt redeneren.

Roept zo'n boek, en het succes dat het heeft, geen wrevel op in de kring van fysici? Of behoefte aan tegenspraak? Want in naam van de natuurkunde wordt toch heel wat levensbeschouwelijk over de mensen uitgestort.

vdL. Het is een oude en bekende fout, bijvoorbeeld uit de tijd van klassieke natuurkunde. De gedachte dat de natuurkunde op een veel breder terrein iets te zeggen heeft dan dat van de natuurkunde. Neem bijvoorbeeld de theorieën van Laplace, die aan het begin van de

vorige eeuw zoiets zei als: „geef mij de plaats en de snelheid van alle deeltjes en ik zal u alle toekomstige gebeurtenissen voorspellen”. Dat treedt niet zover buiten de grenzen als het boek waarover we nu spreken. Als ik het begrijp (en dat vraagt geldt nadrukkelijk voor alles wat ik verder zeg), dan moet ik ook tegen Capra zeggen: je kunt niet uit de natuurkundewetten voor alle anderen aspecten van de schepping afleiden; het is maar één heel eenvoudig aspect, een basisaspect, heel simpel. Ik heb dat van de Calvinistische Wijsbegeerte geleerd. Dat is voor mij een stuk houvast. Als fysicus kun je uitspraken doen over fysische vraagstellingen. En verder niet. Als fysicus tenminste. Ik kan natuurlijk wel over allerlei andere dingen meepraten, maar dan ben ik niet fysisch meer bezig. Als ik als ouderling of vader spreek, dan legt mijn fysisch gezag (gesteld dat ik dat heb) geen gewicht in de schaal. **T.** Dat is dan weg, met het voorbehoud dat Paulus op een gegeven ogenblik maakt: 'maar ik meen ook de Geest te bezitten'. Je kunt dan inderdaad niet als fysicus spreken, maar je spreekt natuurlijk wel als mens, die een goed stel hersens heeft ontvangen. Anders zou je niet die fysicus kunnen zijn. Maar daarmee moet je natuurlijk wel uitermate voorzichtig zijn, als je je ergens over uitspreekt.

vdL. Inderdaad, want als je je uitspreekt, door bijvoorbeeld je handtekening onder van alles en nog wat te zetten, suggereer je daarmee deskundigheid op een gebied waarop je niet deskundig bent. En dat hebben fysici, en vooral de popularisatoren, vooral vroeger wat teveel gedaan.

Dus zulke grensoverschrijdingen kunnen ook plaatsvinden vanuit andere levensbeschouwingen?

vdL. Ja, dat is een oude fout. Het is voor mij een van de belangrijkste winstpunten van de Calvinistische Wijsbegeerte, dat onderscheid. Met fysica kun je filosofische of theologische vragen nooit oplossen. Die zijn allemaal veel gecompliceerder, van andere orde.

Stel je voor dat u met Capra een openbaar debat zou aangaan, waar zou u dan uw kanonnen op richten? Op dit punt?

vdL. Ik heb eerlijk gezegd nooit aan de mogelijkheid gedacht. Maar als de gelegenheid zich zou voordoen, zou ik hem willen vertellen dat ik blij ben dat ik de natuurkunde niet uit zijn boeken heb hoeven leren, want

dan zou ik er helemaal niets van hebben begrepen, en zou ik wat anders zijn gaan doen. Ik heb te doen met jonge mensen die hun natuurkundige kennis opdoen uit dit soort boeken. Er worden een paar punten uitgehaald, meestal de moeilijkste uit recente ontwikkelingen. Daar vind je natuurlijk een paar onopgeloste vragen, 'open einden', zoals die er altijd zijn. Daar wordt op voortgeborduurd, uit de vrije pols wat mee geassocieerd. Er zijn inderdaad enkele begrippen, die men tegenstrijdig ervoer en nu niet meer. Deeltje- golf- karakter bijvoorbeeld, daar kan ik goed mee leven, fysisch gezien. Maar als ik die verhalen hier lees, denk ik: ik zou met m'n natuurkundestudie opgehouden zijn, als het me zó verteld was. En dat zou jammer geweest zijn, want het is een prachtig vak.

Feitelijk vraag ik me af of Capra wel invloed heeft omdat hij fysicus is? Naar mijn mening niet. Ik zie wel dat hij een aantal moderne 'topics' oppikt: zorg voor het milieu, zorg om een al te technische medische wetenschap, zorgen die leven bij iedereen die nadenkt. Hij bestrijdt wat uitwassen waar verzet tegen is. Al die elementen worden bij elkaar gevoegd, zodat ook iedereen er wel iets van zijn gading bij vindt. Ik begriep ook dat hij nogal grote aanhang heeft in de 'verzorgende wereld', waar deze theorieën echt opgeld doen. Maar dat is in de kring van fysici echt niet het geval.

T. Weet je, wat mij nogal eens is opgevallen? Al die dingen, de evolutietheorie, de quantummechanica enz. hebben op het geloofsleven van 'alfa's' veel groter invloed uitgeoefend dan op dat van ons.

Kunt u daar wat meer van vertellen?

T. Iemand die ik goed ken, een juriste, heeft altijd veel meer problemen gehad met de vraag naar de relatie tussen de evolutieleer en het geloof dan Cor of ik. Voor haar is wáár wat wij een hypothese achten. Dat heeft, vermoed ik, te maken met het inschatten van de zwaarte van het bewijsmateriaal, dat die persoon niet begrijpt.

vdL. Uit de aard van ons werk relativeren we al onze beweringen. Als iemand anders met een andere hypothese komt, zeggen we niet dat dat niet kan, wij gaan bekijken of die uitspraak juist kan zijn. In zo'n geval, ben ik een stap verder.

Een ander onderwerp: de holistische gezondheidszorg, waar veel mensen erg van geporteerd zijn en wat men vaak met 'New Age' verbindt. Eerst de vraag: hoe nieuw is die holistische gezondheidszorg?

Het hangt ervan af wat je onder 'Holisme' verstaat. Het bekijken van de mens als geheel is net zo oud als de geneeskunde als zodanig. Ook de Griekse arts Hippokrates bekeek de mens al in zijn totaliteit. Er zijn

natuurlijk artsen die dat vergeten, omdat ze zich zo bezig houden met het detail. Maar laten we wel zijn, als ik een ontstoken appendix heb, moet de chirurg me opereren in plaats van met me te praten! Hij moet zich op dat moment concentreren op het lichaamsdeel dat ziek is. Maar natuurlijk, je hebt artsen die het ene aspect meer bekijken dan het andere.

Daar komt bij dat er ook een zekere bescheidenheid moet bestaan. Ik leerde vroeger al: 'je moet de patiënt maximaal benaderen met maximale distantie'. Als iemand bij je komt voor eksterogen, moet je niet in diens ziel gaan peuten. Dat is onbescheiden; daar komt de patiënt ook niet voor. Maar als een patiënt komt met maagpijn, dan weet je dat een maagzweer vaak verband houdt met levensomstandigheden; bij zo'n gelegenheid moet je met deze patiënt wellicht eens gaan praten. Iedere goede arts probeert het geheel te bezien, maar, bij wijze van spreken, met mate. Je móet namelijk zakelijk blijven. En dan, op het ogenblik hoor je keer op keer van patiënten die seksuele contacten hebben gehad met een van de medici. De aanhangers van de alternatieve geneeskunde vragen tegenwoordig vaak: waarom houd je je zo op een afstand? Je moet de patiënt wezenlijk benaderen, je moet ze aanraken, en zo. Maar omdat mensen nu eenmaal mensen zijn, mag je je afvragen of deze 'overtredingen' op deze wijze niet gemakkelijker voorvallen? Als die distantie niet meer mag, dan komen we elkaar te ná! Wat de 'alternatievelingen' zeggen, acht ik verschrikkelijk gevaarlijk! Met name voor zichzelf.

Je hoort vaak: de artsen zijn het lichaam als een mechanisme gaan zien. Ze worden zo een soort 'verdeelde mechanici', die bezig zijn een bepaald onderdeel te vervangen of wat dan ook. Is dat naar uw mening een vooroordeel?

T. „Ik ben maar een gewone medische timmerman”, zegt een orthopeed.

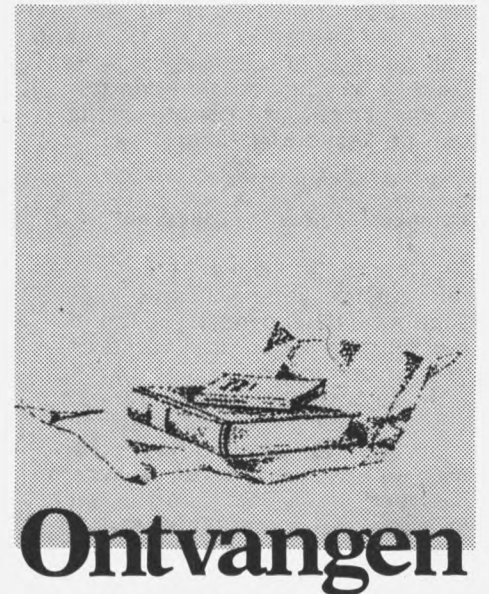
Maar is dat nu juist? Of is dat te beperkt?

vdL. Mag ik daar als leek eens iets over zeggen? Er zijn, lijkt me, bepaalde aspecten, waarin men te ver kan doorgaan. Maar er zijn zaken die je op onderdeel moet bekijken – ik denk aan een blinde darm – en langs die weg heeft de medische wetenschap geweldige vorderingen gemaakt, zeker in de laatste tientallen jaren. Dat je daarin te ver kan gaan, kan ik me ook wel voorstellen en die slinger zal dan weer wat terug moeten gaan.

Maar ik heb begrip voor die benadering en dat sneeuwt helemaal onder bij het soort mensen waarover we spreken.

T. Móet een arts niet relateren aan andere mensen, in plaats van zich in vakjes op te delen?

Hij moet bereid zijn te relateren aan andere mensen, maar hij moet het toestaan als een ander mens dat niet wil. Zo heb ik het althans zelf geprobeerd. Ik zeg tegen een patiënt: als je er behoefte aan hebt me je problemen te vertellen, mag je dat doen, maar je hóeft het niet te doen.

H. Folkers e.a., Ik geloof; deel 2b; Werkboek voor catechisanten; 94 blz., f 12,90; ISBN 90-6015-677-3. Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

W.G. de Vries

De kerk, pijler of puinhoop?

Serie: Woord en wereld, no. 9. 72 blz., f 13,95; ISBN 90-5046-010-0. Uitg. Woord en Wereld, Ermelo

Ds. C. van Atten e.a.,

Leer ons geloven;

Rondom de Bijbel, deel 5.

(Catechese) 89 blz., f 9,50; ISBN

90-6064-663-0. Uitg. Buijten en

Schipperheijn, Amsterdam

Dr. Ir. E. Schuurman,

Met open vizier.

Reformatische-politieke beschou-

wingen. 56 blz., f 9,90; ISBN 90-

72016-04-1. Uitg. Marnix van St.

Aldegonde Stichting (R.P.F.), Post-

bus 302, Nunspeet

Hans Werkman,

Gerommel van Büch tot Bommel.

151 blz., f 22,50; ISBN 90-242-

4376-9. Uitg. J.H. Kok, Kampen

Enny IJskes-Kooger,

Op stille wegen. (Gedichten)

48 blz., f 8,90; ISBN 90-6064-670-

3. Uitg. Buijten en Schipperheijn,

Amsterdam

Prof. dr. W.H. Velema,

Bouwen aan je huwelijk;

Handreiking voor een (groeps)ge-

sprek. 55 blz., f 13,90; ISBN 90-

239-1685-9. Uitg. Boekencentrum,

's Gravenhage

H. Algra, Den Helder

Gereformeerd kerkepad (4; slot)

In het vorige nummer van 'Opbouw' werd de ontwikkeling van de gereformeerde kerkbouw tussen 1900 en 1930 beschreven. In deze periode ontwikkelden de gereformeerden hun eigen karakteristieke bouwstijl. In dit nummer gaan we verder in op de bouwstijl van de zgn. Amsterdamse school. Daarna worden ontwikkelingen uit de meest recente geschiedenis van de kerkbouw besproken.

Een gereformeerde kathedraal

De Rooms-Katholieke kerk, de Gereformeerde kerken én de socialistische arbeidersbeweging laten in hun keuze voor vormen van architectuur een merkwaardige parallel zien: ze ontwikkelen alle drie een eigen bouwstijl die kenmerkend werd voor hun streven naar erkenning en emancipatie. Bij de gereformeerden en de socialisten ontstaat de eigen stijl vooral onder invloed van de zgn. Amsterdamse school. Kenmerkend voor deze stijl is o.a. het gebruik van 'eerlijke' bouwmaterialen (vooral baksteen) en de expressieve decoratie (natuursteen, baksteen, glas in lood). De socialisten bouwden uiteraard geen kerken, maar toonden zich bedreven in arbeiderswoningbouw; deze bouw is nog terug te vinden in enkele woonwijken in Amsterdam. Bij de gereformeerden komt de Amsterdamse school in de architectuur tot uiting in de bouw van een aantal karakteristieke kerkgebouwen. De kerkgebouwen die in deze stijl en in deze periode zijn gebouwd zijn vaak imponerend: bolwerken die een grote mate van zelfbewustzijn uitstralen. Wie zich een goed beeld van deze kerkelijke bouwstijl, wil vormen, zou eens de 1200 zitplaatsen tellende 'gereformeerde kathedraal in Noord-Holland' in Andijk moeten bekijken (een ontwerp van Egbert Reitsma). Kerk, kosterswoning, pastorie en bijgebouwen vormen een groots geheel van expressieve architectuur.

Kunst in de kerk

Zoals in het tweede deel van deze serie al werd opgemerkt was er nauwelijks sprake van kerkelijke kunst in het protestantse kerkinterieur. Het weren van de beeldende kunst heeft grote invloed gehad op de gereformeerde kerkbouw. Men hoeft geen vreemdeling in kerkelijk Jeruzalem te zijn om te weten dat nieu-

we ideeën op dit terrein op grote weerstand konden stuiten. Boeyenga ging bij zijn ontwerp voor de Koningskerk in Haarlem dan ook al heel ver door aan de *buitenzijde* sculpturen van de Reformatoren aan te brengen.

Geheel in de lijn van het denken van de Amsterdamse school was ook Reitsma betrokken bij het totale ontwerp van zijn kerkgebouwen; dus ook (bv.) bij de keuze de lampen en het meubilair. Bij zijn ontwerpen paste hij kunstzinnige voorstellingen toe, vooral in de vorm van gebrandschilderde ramen. Zijn veelzijdige talenten op dit gebied brachten ook hem regelmatig in konflikt met de heersende opvattingen over (de onmogelijkheid van) kunst in de kerk. Hoewel zijn ontwerpen uitgingen van de (gereformeerde) cultuuropdracht (Kuyper!) en zaken uit het alledaagse leven uitbeeldden (bv. een zaaier, een zeilboot, een haven) werd toch gesproken over 'beelden-dienst' en 'rooms gedoe'. Reitsma heeft dan ook bij een aantal van zijn kunstzinnige ontwerpen flink wat water in de wijn moeten doen.

Meer zakelijk

Wie het werk van Egbert Reitsma volgt ziet dat de ontwerpen van deze veelzijdige architect een illustratie zijn van de ontwikkeling die de gereformeerde kerkbouw tussen 1920 en 1960 heeft doorgemaakt (in 1958 ontwierp hij samen met zijn zoon de gereformeerde kerk in Grootegast). Nadat de kerk in Andijk voltooid was maakte Reitsma de tekeningen voor de Pelikaankerk in Leeuwarden. Het is een totaal ander kerkgebouw ge-

worden. De stijl doet denken aan het raadhuis van Hilversum (Dudok); grote gesloten vlakken, kleine ramen, gladde muren, een rechthoekige toren. Deze meer 'zakelijke' stijl (waarbij vrijwel iedere decoratie ontbreekt) is kenmerkend voor de moderne kerkelijke architectuur uit de jaren dertig. Soms wordt gebruik gemaakt van betonnen elementen en van metalen ramen.

Na de Tweede Wereldoorlog

Veel kerken uit de eerste 10 jaar na de Tweede Wereldoorlog zien er vrij traditioneel uit. Soberheid was een ideaal en expressieve vormen zouden gemakkelijk de gedachte post kunnen doen vatten dat er 'met geld gesmeten was'.

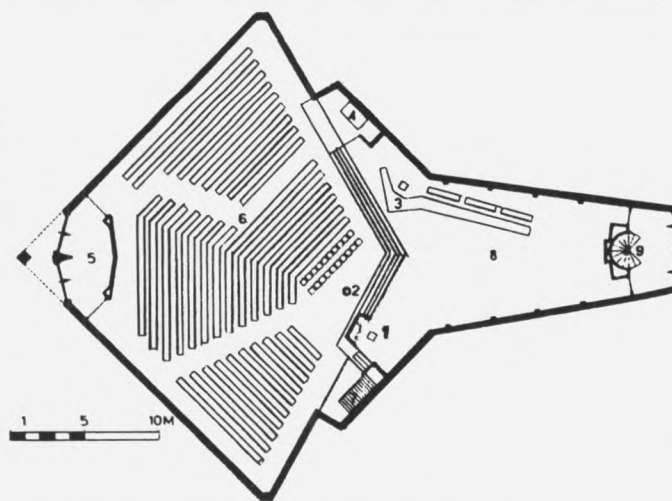
Sommige kerken zijn in een zes-hoek of achtkant gebouwd, andere zijn zeer traditioneel; een lange rechthoekige kerkzaal met de preekstoel voorin en alle banken in dezelfde lijn (in plaats van in een halve cirkel om de preekstoel). Soms zijn er vergaderruimten onder de kerkzaal.

Aan het eind van de jaren vijftig wordt vaak vrij 'abstrakt' gebouwd. Sommige kerkgebouwen onderscheiden zich nauwelijks van sportzalen. Dan wordt bv. een kruis noodzakelijk om de functie van het gebouw duidelijk te maken.

De jaren zestig

Pas in de jaren zestig is er weer sprake van duidelijk expressieve vormen bij de kerkbouw. De Maranathakerk in Dordrecht kan worden gezien als een overgang van de

APELDOORN
TABERNAKELKERK,
1965.
1 kansel, 2 doopvont,
3 tafel, 4 orgel, 5 entree,
6 banken, 7 trap naar de
consistorie, 8 ruimte voor
de avondmaalsviering,
9 trap naar de nevenruim-
ten.

Illustratie uit 'Honderdvijftig jaar gereformeerde kerkbouw'.

abstrakte naar de expressieve bouwstijl: „een abstrakte baksteen-doos van muurdammen en lichtspelen”. Toch valt het gebouw op dankzij een expressieve klokketoren. De diversiteit in bouwstijl is groot in de jaren zestig. Er worden kerken in pyramide-vorm gebouwd, of met schuin omhoog lopende muren (alsof de kerk een tent is). Ook ronde vormen doen hun intrede; hier lijkt de invloed van Le Corbusiers meesterwerk in Ronchamps aanwezig te zijn.

De Tabernakelkerk

De Tabernakelkerk in Apeldoorn is in de vorm van een tent gebouwd. De Nederlanders gereformeerden konden dit prachtige, nog geen 25 jaar oude, kerkgebouw in 1987 kopen van de Gereformeerde kerk. Het telt 550 zitplaatsen, terwijl er onder de kerkzaal (beperkte) vergaderruimte is. In het vorige deel van deze serie werd opgemerkt dat Abraham Kuiper ervoor pleitte om ruimte in het kerkgebouw te scheppen voor de bediening van de Sacramenten. In het boek over 150 jaar gereformeerde kerkbouw wordt om deze reden aandacht besteed aan de Tabernakelkerk. Een groot deel van de ruimte in de kerkzaal is nl. bedoeld voor de viering van het Heilig Avondmaal. Op de tekening staat bij dit gedeelte het cijfer 8. Men kan deze ruimte ook gebruiken bij meer besloten diensten (zoals bij de bevestiging van een huwelijk).

Opnieuw schuikerken?

Na de expressieve jaren zestig doet zich opnieuw een enorme verandering in de gereformeerde kerkbouw voor. Paradoxaal genoeg zijn het juist vaak de kleinere kerkgenootschappen die een eigen kerkgebouw laten bouwen. Gereformeerde kerkgebouwen worden in de grote steden nauwelijks meer gebouwd; vaak vinden verschillende kerkgenootschappen onderdak in één kerkgebouw. Dit gebouw wordt vaak voor allerlei doeleinden gebruikt; door de kruisvereniging, de bibliotheek, ten behoeve van buitenlandse werknemers, als cursuslokaal. Het lijkt of de beginjaren van de gereformeerde kerken terugkomen; de kerk valt nauwelijks meer op in het straatbeeld. In het boek over 150 jaar gereformeerde kerkbouw vinden we enkele voorbeelden van deze situatie. De gevel van een kerkgebouw in Delft volgt helemaal de gevellijn van de straat; slechts een kruis op een rond 'trappenhuis' geeft aan dat dit een kerkelijk centrum is. In Rotterdam verrijst op de plaats van een vroeger kerkgebouw een woningbouwproject in vijf woonlagen met op de

Het nieuwste Nederlands gereformeerde kerkgebouw: de Goede Herderkerk in Heerenveen. Op de voorgrond de pastorie.

eerste verdieping een kerkzaal die 'werkplaats' wordt genoemd. Daarmee is de kerk weer terug in de wijk en kan op die manier ook als een soort huisgemeente een vrijplaats vormen met een lage drempel. Dat is het positieve en sympathieke van deze ontwikkeling. Het is te hopen dat deze kerken ook werkelijk 'kerk' durven te zijn en niet als een kameleon opgaan in de wijk. Want een kerk die geen boodschap meer durft uit te dragen kan beter een buurthuis genoemd worden.

De Goede Herderkerk

De Nederlands gereformeerde kerk van Heerenveen nam op 15 oktober 1988 een eigen kerkgebouw in gebruik. Het gebouw past in het Friese landschap; kop-hals-romp. Achter de ruime pastorie gaan hals en romp (de laatste is de kerkzaal) bijna schuil. De Goede Herderkerk valt nauwelijks op als kerkgebouw in de nieuwbouwwijk De Greiden. Men zou bijna kunnen spreken van een schuilkerk, zoals ook de doopsgezinde vermaning schuil ging achter de stedelijke bebouwing (zie de eerste aflevering uit deze serie). In zijn toespraak bij de opening van dit kerkgebouw sprak Ds. K. Muller over de plaats van de kerk in de huidige samenleving en daarbij haakte hij uiteraard ook in op de plaats van dit kerkgebouw: „Het haalt bij lange na niet het juichende en triomferende dat oudere kerkgebouwen zo kan kenmerken. Juichend en triomferend staan die in het centrum van het maatschappelijke leven. Regerend over al wat een mens doet en laat. Die tijd is voorbij. Ons kerkgebouw heeft geen

toren, ja zelfs geen klok om te luiden ten teken dat de dienst gaat beginnen. We mochten de slapende buurt eens ongevraagd wekken”.

Nederlands gereformeerd

Aan het einde van deze serie citeren we opnieuw Ds. Muller. Over de plaats van het kerkgebouw bij de Nederlanders gereformeerden zei hij het volgende; „Onze kerken zijn zo klein dat maar ongeveer de helft beschikt over een eigen kerkgebouw. Prekend in onze kerken kun je komen te staan in een oude monumentale kerk, maar net zo goed in een aula van een school of in een kantine van een fabriek. We hebben geleerd – veelal gedwongen – om af te zien van indrukwekkende en mooie gebouwen. Al sinds 1834, en sinds 1970 in versterkte mate. In die zin hebben wij een voorsprong op andere kerken. De overgang van een triomferend gebouw midden in het dorp naar een tent op de camping (een typering die werd gebruikt door Prof. Runia) is ons vertrouwd. We hebben door de geschiedenis heen geleerd niet persé in een als kerk gebouwd gebouw te hoeven kerken. We hebben geleerd – maar moeten dat ook steeds weer leren – dat het Woord in het midden belangrijker is dan de stenen rondom.

Noot:

De serie over gereformeerde kerkgebouwen was voor een groot deel gebaseerd op de inhoud van het boek 'Honderdvijftig jaar gereformeerde kerkbouw' door Dr. Regn. Steensma en Dr. C.A. van Swigchem (Kok, Kampen, 1986). In het volgende nummer van 'Opbouw' verschijnt nog een korte bespreking van dit boek.

J.M. Mudde, Breukelen

Van haar wieg tot haar graf (2)

De vorige keer plaatste ik een vraagteken bij de belangrijkste konklusie die door Dr. Van der Toorn in 'Van haar wieg tot haar graf' getrokken wordt. Deze keer plaats ik vraagtekens bij de manier waarop hij 'Israël' en 'Mesopotamië' met elkaar vergelijkt en bij de wijze waarop hij gebruik maakt van de oudtestamentische wetenschap.

Over vergelijkend onderzoek

In 'Van haar wieg tot haar graf' maakt Dr. Van der Toorn gebruik van het zogenaamde 'vergelijkende onderzoek'. Hij legt de godsdienst van Israël en de godsdienst van Mesopotamië naast elkaar, vergelijkt, gaat dus op zoek naar overeenkomsten en verschillen en trekt daaruit konklusies. Nu is m'n probleem zeker niet, dát hij dit doet. Integendeel, 'het vergelijkende onderzoek' is zelfs heel waardevol, dienstbaar aan het goede verstaan van het Oude Testament. Er is alle reden om dankbaar te zijn voor het werk van geleerden die zich hiermee bezighouden. Om iets te noemen: uit het Oude Testament zijn ons verschillende voorschriften bekend aangaande de reinheid en de onreinheid van de vrouw. Een menstruerende of bloedvloeiende vrouw was onrein (Lev. 15:19-33) – hetzelfde gold overigens ook van een man met een vloeing of na een zaadlozing (Lev. 15:1-17). Ook na de bevalling was een vrouw onrein (Lev. 12). Voor een evenwichtige beoordeling van deze voorschriften is het goed om te zien, dat de volken die Israël omringden vergelijkbare voorschriften kenden. Je ogen worden er voor geopend dat er binnen het Oude Oosten een algemeen-religieuze symbooltaal was die door iedereen goed begrepen werd. Ook Israël kende deze taal. Middels deze taal heeft de HEERE dan ook tot het hart van Israël gesproken.

Niet tegen vergelijkend onderzoek op zich, maar tegen de wijze waarop de auteur het gebruikt heb ik m'n bedenkingen, hoezeer ik ook onder de indruk ben van zijn belesenheid en het vakmanschap.

Op pag. 12 verantwoordt de auteur waarom hij de vergelijkende methode toepast. Hij schrijft: „Een historische studie, die zich beperkt tot Israël loopt het gevaar van eenzijdigheid. Al te vaak wordt in boeken over de Israëlitische vrouw aan bepaalde aspecten een – al dan niet theologische – meerwaarde toegekend. Bij een vergelijkende

studie blijkt deze dan dikwijls onhoudbaar. Een voorbeeld: het verlangen naar een mannelijke nakomeling is wel eens uitgelegd vanuit de Messiasverwachting. Omdat de Israëlitische vrouw geloofde dat de Verlosser eens zou komen en zij zijn moeder zou kunnen zijn, haakte zij naar een zoon. Getuige de spijker-schrifttabletten leefde de wens om een zoon echter niet minder bij de Babylonische vrouw. Blijkbaar waren er dus andere motieven in het spel.”

Het gaat me nu niet om het door de schrijver aangehaalde voorbeeld. Het gaat me om de gevolgde redenering. Deze lijkt logisch, maar is het niet. Immers, wanneer ergens twee overeenkomende religieuze verschijnselen voorkomen – hetzij gebruiken, hetzij verwachtingen, hetzij opvattingen – dan kunnen die wel op elkaar lijken, maar dan hoeven ze binnen de verschillende godsdiensten nog niet dezelfde rol te vervullen. Alles hangt af van de geloofsvoorstellingen waarbinnen die verschijnselen verworteld zijn! Het feit dat binnen twee kulturen vergelijkbare religieuze verschijnselen voorkomen zegt over de eigenlijke bedoeling en betekenis daarvan nog niets. Daarvoor is nader onderzoek nodig. Daarvoor moet teruggegaan worden naar de geloofswereld van beide kulturen, teruggegaan worden naar 'het religieuze interpretatiekader' waarbinnen de religieuze verschijnselen voorkomen.

Misschien dat een voorbeeld dit verduidelijkt. Binnen de vroeg-reformatorische kerk leefden onder de Lutheranen, de Zwinglianen en de Calvinisten drie verschillende opvattingen over het Heilig Avondmaal. Hoewel een buitenstaander bij een onderzoek van het gebruik op zich ongetwijfeld vele overeenkomsten ontdekt zou hebben weten we dat de verschillen in beleving en interpretatie van het Avondmaal als levensgroot ervaren werden. De oorzaak? Het verschil in geloofsvisie, die achter het Avondmaal schuilging. Zou het in het Oude Oosten anders zijn geweest? Zelfs al lijken de reinigingsrituelen van de Israëlitische en Mesopotamische vrouw als twee druppels water op elkaar, dan nog kan de rol van dit ritueel in hun leven heel verschillend zijn, *vanwege de God die hen hier toe verplichtte!*

Heel dikwijls laat de auteur na door te stoten naar de geloofswereld van Israël en Mesopotamië. Het vergelijkende onderzoek heeft op deze manier iets onbevredigends, het overtuigt niet omdat er zo weinig reliëf in

het door de auteur geschetste beeld wordt aangebracht. Mijn indruk is, dat hierdoor de rol van het geloof in de HEERE in het leven van de Hem toegewijde Israëlitische onderbelicht blijft. Bij tijd en wijle is dit echt jammer. Zo lezen we dat het pasgeboren kind in Mesopotamië beschermd werd tegen demonen. Immers, demonen en geesten waren er vele en ... er waren er die op het niet-gespeende kind nog wel eens een aanslag wilden plegen. Talismans en bezweringen moesten hiertegen uitkomst bieden. De auteur schrijft dan: „Welke demonen men in Israël vreesde weten wij niet ... Dat men geloofde in kwade geesten is aanneemelijk. Sommige geleerden menen dat de oudtestamentische voorhoofdsbanden van oorsprong amuletten waren.” (pag. 22) Hier zou het zinnig zijn geweest door te stoten naar het verschil in geloofswereld. Het geloof in de HEERE, de Schepster van hemel en aarde, heeft immers heel bevrijdend ingewerkt op het uiterst beangstigende geloof in demonen en vooroudergeesten? Hoe belangrijk is dan de rol van de godsdienst in het leven van de vrouw!

'Wetenschappelijk'?

Een derde vraagteken plaats ik bij het gegeven dat Dr. Van der Toorn zich bij zijn onderzoek geheel oriënteert op de resultaten van het modern-wetenschappelijke onderzoek. Hij benadert het Oude Testament sterk 'van onderop'. Zo lezen we dat de historische inkadering van Deuteronomium een literaire fictie is. (pag. 31) Ook meent de auteur dat het vereren van huisgoden, dat zijn 'privé-beschermgeesten', tegelijkertijd met de verering van de HEERE als nationale God tijdenlang een heel normale zaak was, Immers, „Vereerden de aartsvaders al niet hun bijzondere goden: El-Olam (Gen. 21:33), de 'Verwant (NBG 1951: Vreze) van Isaäk' (Gen. 31:42) en de 'Machtige Jakobs' (Gen. 49:24), later allen gelijkgesteld met de HERE?” (pag. 31). Sprekend over het verhaal van Jeftha's dochter (Richt. 11:34-40) zegt de schrijver, dat het alle trekken van een kultus-legende vertoont. Het is een poging om het 'waarom' van dit jaarlijks terugkerende vrouwenritueel te beantwoorden. „Evenals dat bij andere oud-testamentische cultuslegenden het geval is kan men over de historische waarde van de geboden verklaring zijn twijfels hebben.” (pag. 111).

Hierin kan ik de auteur niet volgen. Niet dat ik de moderne methoden van onderzoek *zondermeer* overboord zou willen zetten, of ze op *zich* als Schriftkritisch zou willen typeren. Aan de Schrift kleefte het stof der eeuwen. Mede dankzij het modern-wetenschappelijke onderzoek kunnen we hiervoor oog krijgen.

Er is echter geen reden om je aan het moderne onderzoek uit te leveren. Steeds moeten we ons ervan bewust zijn, dat aan het moderne onderzoek geloofsvooroordelen ten grondslag liggen. Men hanteert een gesloten wereldbeeld, men sluit de openbaring en het ingrijpen van de HEERE uit. Het is daarom geheel verantwoord de argumenten van het moderne onderzoek van het Oude Testament óók *religieus* te wegen. Welke rol speelt het geloofsvoordeel? Neem bijvoorbeeld het spreken over sagen en legenden: dikwijls geeft niet het literaire argument, maar het geloofsargument de doorslag!

Een andere trek binnen de oudtestamentische wetenschap is toch ook wel – dikwijls althans – een gebrek aan respect voor het geschrevene. De eigen hypothese legt dan meer gewicht in de schaal dan een nuchtere exegese. Schriftgegevens die de hypothese weerspreken willen nog wel eens weggeredeneerd of ondergewaardeerd worden. Voorzichtigheid, geduld, eerbied voor de tekst ontbreken dan. NB Hetzelfde kan evenzeer binnen de orthodoxe Schriftuitleg voorkomen!

Het kost me moeite het te schrijven, maar meer dan eens krijg ik de indruk dat Dr. Van der Toorn door deze manier van wetenschap bedrijven beïnvloed is. Eerder al wees ik op de gebrekkige argumentatie waarmee de toch wel héél krasse stelling onderbouwd wordt, dat de Israëlitische (en Babylonische) vrouw slechts in de volksreligie echt zichzelf konden zijn. Voor Israël lijkt deze konklusie in ieder geval te hypothetisch. Vervolgens wordt deze hypothese echter springplank voor nieuwe hypothesen. Want nadat de auteur (op pag. 110) gesteld heeft dat vrouwen in de viering van het Pascha hun emoties niet kwijt konden, gaat hij op zoek naar religieuze vrouwenfeesten waarin de vrouwen dit wel konden. Hij wijst dan op de geschiedenis van Jefta's dochter, die besloten wordt met de opmerking dat het een inzetting werd in Israël, dat jaarlijks de Israëlitische meisjes gedurende vier dagen in het jaar de dochter van de Gileadiet Jefta gingen bezingen (Richt. 11:40). Dr. Van der Toorn: Worden deze geheimzinnige vrouwenfeestviteiten (hoezo geheimzinnig? JMM) niet in een al te onschuldig daglicht gesteld? (pag. 111) Is hier niet veeleer sprake van een ritueel à la het 'bewenen van Tamuz' (een klaagfeest van Mesopota-

mische oorsprong dat in Ez. 8:14 genoemd en aldaar ook fel veroordeeld wordt)? Nu is de parallel tussen Richt. 11:40 en Ez. 8:14 al verre van overtuigend, maar waar het me vooral om gaat is, dat de ene hypothese zich op de andere gaat stapelelen. Het geheel krijgt daardoor iets spekulatiefs en het resultaat is dat je steeds verder van het geschrevene komt te staan. Eigenlijk is dit het laatste wat ik van een Nederlands Gereformeerd oudtestamentikus had verwacht.

Een vraag

Terugblikkend op 'Van haar wieg tot haar graf' zou ik nog één ding naar voren willen brengen. De auteur heeft zijn boek geschreven in het kader van een project dat gesubsidieerd werd door de Nederlandse organisatie voor zuiver wetenschappelijk onderzoek (ZWO). Hoewel in een populair jasje gaat het dus om een wetenschappelijk boek. Dit maakt de aanpak van de auteur voor een deel verklaarbaar. Hij stelt zich afstandelijk op, behandelt de godsdienst als een maatschappelijk verschijnsel, zonder zich over het openbaringskarakter van de godsdienst uit te laten. Als wetenschapper moet je dit misschien ook wel? Wie zich al te vast in zijn vooroordelen nestelt, loopt immers het gevaar zich af te sluiten voor alles wat met zijn vooroordeel in strijd komt? Dat er een spanning kan bestaan tussen geloofsvoordeel en onderzoekspraktijk wil ik dan ook aannemen. Het wonderlijke is echter dat Karel van der Toorn zich nog geen 6 jaren terug juist tegen deze afstandelijke benadering verzette. In zijn bespreking van het Bijbels Handboek, deel 2a (in 'Opbouw', 27e jaargang, no. 23) verwijt hij die auteurs dat hun aanpak niet direct leidt tot een beter verstaan van de Schrift. „Men lijkt beducht de verkondiging met wetenschappelijke studie samen te laten gaan. Toch vraagt juist het objekt van onderzoek, Gods openbaring, om een benadering, waarin aandacht voor literaire en historische vragen hand in hand gaat met een bijbelse theologie. Hoe komt het dat die twee elkaar lijken te bijten? De reden daarvan moet waarschijnlijk gezocht worden in een humanisering van de Schrift. De Bijbel wordt dan produkt van begaafde schrijvers en dichters. Men mag nog zo hoog opgeven van de kwaliteiten, maar ze verliest het gezag van Gods Woord ...”

Na lezing van 'Van haar wieg tot haar graf' is deze opmerking me uit het hart gegrepen. Waarom heeft de schrijver niet geprobeerd op deze mijns inziens verantwoorde basis voort te bouwen in zijn recentere werk? Dat is de vraag waarom ik ben blijven zitten.

W.J. Moggré, Hilversum

Van wie is het probleem?

Er kwam een vrouw bij me praten over de problemen die ze met haar man had.

Het huwelijk was vastgelopen; de vrouw voelde hoe de man langzamerhand van haar en hun drie kinderen vervreemdde. Ze vermoedde dat hij een andere vrouw, een vriendin had. Niet ten onrechte, zoals later bleek. Elke week kwam ze een avond stoom afblazen, hulp zoeken. Ze hilde veel, had het erg moeilijk met de hele situatie, ze stond machteloos tegenover haar man. Wat moest ik met haar?

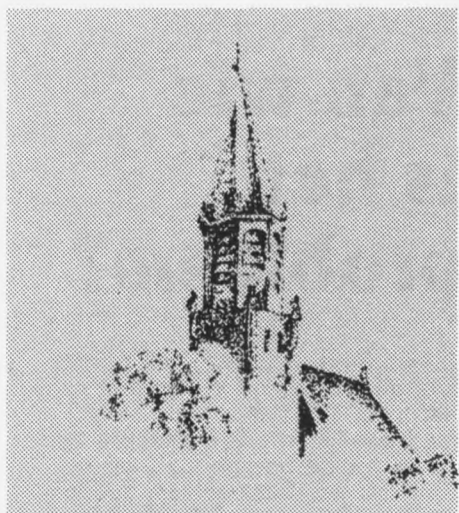
De echtgenoot zag ik nooit, ik hoorde dus ook nu weer alles van één kant, en dat maakt het hulpverlenen veel moeilijker. Dus vroeg ik haar of ze haar man wilde uitnodigen om ook eens te komen. En dat wilde hij wel.

Zo verscheen hij op een avond, keurig in het pak, het hoofd omhoog: hij had immers geen problemen, hij was niet verdrietig, had geen slapeloze nachten, hij hing de vlotte jongen uit. Hij wist heel goed wat hij wilde, hij hoefde geen hulp, geen advies, geen luisterend oor of wat dan ook. „Wat wilt u van mij?“, was zijn vraag aan mij. Dan sta je als hulpverlener machteloos, je kunt niet verder komen.

De vrouw verwachtte wellicht dat ik haar man ertoe zou kunnen brengen weer naar haar terug te keren en zo haar probleem op te lossen. Dát is wat hulpvragers vaak willen: dat de hulpverlener degene die, naar hun eigen idee, de problemen veroorzaakt, wel weer in het gareel zal laten lopen. Uiteraard het liefst in het gareel dat zij voor de 'probleemveroorzaker' hebben bedacht. Je ziet dat ook vaak in gezinnen wanneer een kind afwijkt van het patroon, dat ouders zich zelf voorstellen. Ouders verwachten dan van de hulpverlener datgene waar ze zelf niet in slagen: het kind even terug te zetten op de plaats waar zij vinden dat het hoort. En dat is altijd onmogelijk. Dat kan geen enkele hulpverlener, dat kan geen mens.

Wat de hulpverlener wel kan?

Als mensen echt verdriet hebben om iemand anders, als ze echt geen uitweg zien, proberen samen met hen een uitweg te vinden. Een antwoord op hún vraag.

Kerknieuws

Afscheid Ds. J. Goudzwaard

Ds. Goudzwaard gaat – na een lange periode van actief bezig te zijn geweest op vele terreinen – een rustiger deel van zijn leven tegemoet.

Op 3 maart 1989 houdt hij een receptie ter gelegenheid van zijn afscheid van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Amersfoort. Deze receptie wordt gearrangeerd in gebouw 'De Schakel', Oranjelaan 10 te Nijkerk van 16.30-18.00 u.

Ds. Goudzwaard werd op 22 september 1925 geboren te Delft. Zijn theologische studie volgde hij aan de Theologische Hogeschool (vrijgemaakt) te Kampen. In 1956 deed hij intrede in Rozenburg, zijn eerste gemeente. In 1959 ging hij naar Zaandam, welke gemeente hem in 1964 emeritaat verleende, omdat hij in dat jaar legerpredikant werd. Zijn legerpredikantschap duurde tot oktober 1980.

Daarna heeft hij de NG Kerk Amersfoort gediend van 1981 tot 1989 met z.g. pastorale hulpdiensten. De eerste vier jaar deed hij dat in combinatie met de gemeente Nunspeet; later wegens groei van de gemeente Amersfoort alleen daar.

In deze acht jaren heeft hij regelmatig de kerkdiensten geleid (vanaf 1985 de helft van alle diensten), de volledige catechese verzorgd en actief deelgenomen aan het kerkeraadswerk. Samen met zijn onvolprezen echtgenote heeft hij veelvuldige aandacht en hartelijke zorg gegeven aan de gemeenteleden. Vooral ook bij zieken, ouderen en alleenstaanden heeft hij vele bezoeken afgelegd, ook daar waar moeilijkheden en problemen lagen. Daarnaast was ds. Goudzwaard mede-oprichter van het COGMA (Contact-orgaan Gereformeerde Militairen en Alleenstaanden, opgericht in 1970), waarvan hij meteen voorzitter werd en tot nu toe is gebleven.

In september 1982 is hij docent

filosofie en anthropologie geworden aan het Nederlands Gereformeerd Seminarie, waarvan hij vanaf 1986 bovendien conrector is.

In 1980 werd hij lid van de Commissie voor de Geestelijke Verzorging van Militairen. Daarvan is hij vanaf september 1986 voorzitter.

Achter de woorden 'pastorale hulpdiensten' ging bij ds. Goudzwaard en zijn vrouw een wereld schuil van actieve zorg, warme liefde en voortdurende trouw, waarover het niet mogelijk is in dit korte bestek ook maar enigszins een benaderende indruk te geven.

Wij willen hiervoor als NG Kerk van Amersfoort onze bijzondere erkentelijkheid uitspreken, niet alleen jegens ds. Goudzwaard, maar met name ook jegens zijn echtgenote, die hem zo trouw en met hartverwarmende spontaniteit terzijde stond. Wij wensen beiden in hun nieuwe levensfase nog vele goede jaren toe in rustiger omstandigheden onder de zegenende handen en vriendelijke ogen van God onze Vader.

Kerkeraad NG Kerk Amersfoort

Ned. Geref. Seminarie

Het Nederlands Gereformeerd Seminarie deelt u mee, dat het secretariaat m.i.v. bovengenoemde datum is overgegaan van: F.J. Kerkhof, Bark 56, 2991 JE Barendrecht, naar: Ing. L.F. Venderbos, Mgr. Bekkerslaan 13, 2286 CA Rijswijk, 070-936411

Commissie Aanvullende Gezangenbundel

In november 1988 heeft de Commissie Aanvullende Gezangenbundel alle kerken aangeschreven met het verzoek haar vóór 31 januari 1989 te laten weten, hoeveel exemplaren van een eventuele *Aanvullende Bundel* elk van de kerken eventueel zou denken te bestellen. Nog niet alle kerken hebben deze vraag beantwoord door de toegezonden antwoordkaart aan de Commissie terug te zenden.

Hierbij een vriendelijk verzoek aan alle kerken die dit aangaat: zou u zo spoedig mogelijk uw antwoordkaart alsnog willen retourneren? Voor eventuele nadere informatie kunt u terecht bij: Ds. M.H.T. Biewenga, Abelenlaan 29, 8302 CS Emmeloord. Telefoon: 05270-16565.

Ned. Geref. Kerk te Hengelo (O.)

Op zondag 12 maart 1989 zal, zo de Here wil, ds. J. de Jonge in de morgendienst van 10.00 uur bevestigd worden als predikant van de Ned. Geref. Kerk te Hengelo. Voorganger in deze dienst is ds. C. van Leeuwen, emeritus predikant van Bilthoven.

In de middagdienst, die om 16.00 uur in de Sionskerk gehouden zal worden, hoopt ds. de Jonge intrede te doen. Zijn adres is m.i.v. 25 fe-

bruari a.s. J.C. Bloemstraat 11, 7552 VK Hengelo (O.). Tel. 074-438346.

NGJ-Vakantiekampen

Nieuw in Nederlands Gereformeerd Nederland! Dit jaar gaat het NGJ aan vakantiekampen doen. Voor de aanstaande zomer staat de eerste vakantieweek al gepland, namelijk van 29 juli tot en 5 augustus.

Wat houdt zo'n week in? Veel activiteit, dat is het sleutelwoord. Sporten, rekreëren, korveën, en ook zingen en kerkgaan. Eén en ander zal plaatsvinden in en om boerderij 'De Gander', die gelegen is tussen de bossen en ander natuurschoon van Leersum.

Ons vakantiekamp is bedoeld voor jeugd tussen 16 en 18 jaar. De prijs kan geen beletsel vormen: voor een hele week met alles inbegrepen betaalt men f 275,- p.p.

Iets voor jou? Ouders, iets voor uw zoon of dochter?

Over deelname aan deze eerste NGJ-vakantieweek en over andere zaken zijn inlichtingen te krijgen bij Rob van der Graaf, Kuypersstraat 33, 1531 EP Wormer, 02982-6698.

Predikantenconferentie

Op donderdag 1 juni zal er D.V. weer een predikantenconferentie gehouden worden. Deze gaat over schriftbeschouwing en schriftverstaan.

De vraag is of er een tussenweg is tussen de twee uitersten daarin nml. de moderne en de fundamentalistische benadering.

Drs. W.G. Rietkerk zal de vergadering inleiden over deze vragen. Zijn lezing heeft als titel: is er een derde weg?

Houd nu de datum alvast vrij.

Datum: donderdag 1 juni van 10.00-16.00 uur.

Plaats: kerkgebouw Ermelo.

Kosten in uitnodigingsbrief.

Namens de voorbereidingscommissie

G. de Lange

Commissie van voorbereiding:

J. Bouma, Sliedrecht, 01840-13081, voorzitter

Mevr. R. Dekker, Ermelo, 03417-51229, penningmeester

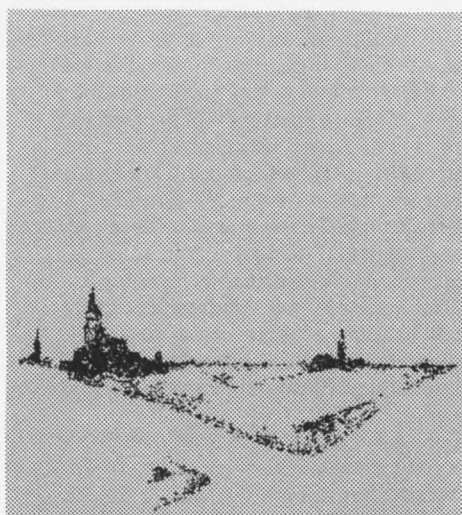
G. de Lange, Rotterdam, 010-4225009, secretaris

Ned. Geref. Kerk van Zoetermeer

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op kandidaat J.J. Arnold te Deventer, die intussen door de desbetreffende regio beroepbaar werd gesteld.

Ned. Geref. Kerk van Kampen

De kerkeraad deelt mee dat ds. J. Bouma, predikant van de Ned. Geref. Kerk van Sliedrecht, het beroep naar de Ned. Geref. Kerk van Kampen heeft aangenomen.

Uit breder kring

Opbouw en toerustingsdag van de vereniging 'De Christenvrouw'
Belangstellende christenvrouwen zijn van harte welkom op D.V. dinsdag 14 maart 1989 in Schouwburg 'Het Gulden Vlies', Voorstraat 30 te Alkmaar. Telefoonnummer van het gebouw is: 072-112451.

Spreker: Ds. H.P. Brandsma uit Amsterdam
Onderwerp: *'De Bijbel en de Islam'*
S.v.p. lunchpakket meenemen.
Toegang vrij (kollekte). De dag duurt van 10.15 uur tot 14.30 uur. Koffie vanaf 9.45 uur.

'De Christenvrouw' is een landelijke vereniging (opgericht 8 januari 1981) met als doel om vanuit de Bijbel, het voor alle tijden onfeilbaar en gezaghebbend Woord van God, christenvrouwen behulpzaam te zijn om te komen tot een beter inzicht en betere kennis omtrent de problemen van deze tijd ten aanzien van gezin, maatschappij, staat en cultuur.
Inlichtingen: tel. 05923-419.

Open avond Reformatische Bijbelschool
Op 10 maart a.s. houdt de Reformatische Bijbelschool opnieuw een open avond. Een goede gelegenheid om kennis te maken met de school! Er is een gevarieerd programma met:

- informatie over verschillende opleidingen
- een indruk van het leren en leven op de RBS
- een korte proefles
- een bijdrage van enkele (oud-)studenten
- tijd voor het beantwoorden van vragen

Je bent van harte welkom op 10 maart. Om 19.30 uur begint het programma in het gebouw van de RBS, Krakelingweg 10 te Zeist. Tot ziens!
(s.v.p. telefonisch opgeven; nr. 03404-24166)

In dit nummer van Opbouw is weer een

kaartje

bijgevoegd, om het u makkelijker te maken een nieuwe abonnee te werven of een lid van de persvereniging.

Het blijft nodig om mensen attent te maken op de inhoud en de waarde van ons blad, we stellen het op prijs als u ons daarbij wilt helpen.

We zoeken mensen die graag mee willen denken met Opbouw!

Het bestuur

energieke jongeman

zoekt veelzijdige **administratieve** baan in het midden van het land.
I.b.v. Mavo 4-diploma, Typediploma, en ik hoop in mei een half Meao diploma om te zetten in een volledig diploma.

H.J. Klompmaker, Scharwoudestraat 9, 8304 CN Emmeloord. Tel. 05270-18025

EVANGELISCHE ALLIANTIE

Hoofdstraat 51A - 3971KB Driebergen-Rijsenburg

Het gaat niet alleen om het bestaan...

Begin april behandelt onze regering een ingrijpend wetsvoorstel over euthanasie. Bij de huidige stand van zaken op medisch-technologisch gebied is dat een zeer complexe materie. En mettertijd zal zeker blijken dat de praktijk al weer op de wet vooruit loopt.

En toch ... het gaat hier niet slechts om het bestaan, maar om het **LEVEN**. Te vaak worden alleen sociale en fysieke dimensies van de discussie belicht.

God is de Schepper en geveer van het menselijk leven. En Jezus Christus gaf Zijn leven, om dat van de mens te redden. De EA roept mede-christenen op, in deze tijd door woord en leven getuigenis af te leggen van de heiligheid en waarde van het menselijk leven.

IDEA-dokument 'euthanasie' is te bestellen door overmaking van f 2,50 porti op giro 4402, t.n.v. Evangelische Alliantie, Driebergen.

Het gaat om het leven

meer informatie:
IDEA Hoofdstraat 51-A 3971 KB DRIEBERGEN 03438-13693

CHRISTELIJKE POLITIEK? MIJ NIET GEZIEN

Alternatieve relaties, vrije abortus, euthanasie, druggebruik, AIDS. Geen onderwerpen om blij van te worden. Maar wel zaken om bij stil te staan. Want het gaat ons allemaal aan.

Ongehuwd samenwonen, emancipatiedwang, kinderopvang: het lijkt allemaal zo gewoon. Vandalisme, alcoholisme, eenzaamheid, zelfmoord. Ach, het zal mijn tijd wel uitdienen, denkt een aantal mensen. Kiest u voor deze moedeloze berusting? **De RPF doet dat niet!**

De RPF: een andere weg

Samen met de RPF kunt u een andere weg inslaan. Een weg, gebaseerd op Bijbelse normen en waarden. De RPF kiest voor een christelijke politiek. Op weg naar een vreedzame samenleving, waarin men zich niet bezighoudt met genetische manipulatie, een arbeidsplicht voor vrouwen of het van overheidswegen stimuleren van kinderopvang.

Word nú lid.

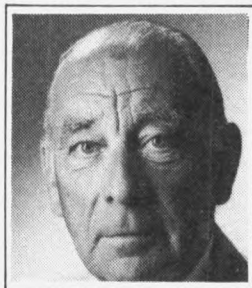
Dit is noodzakelijk voor uw toekomst en die van uw kinderen. Christelijke politiek is hard nodig. Vandaag al, maar zeker ook morgen. De RPF staat voor die christelijke politiek. Uw steun kan daarbij niet worden gemist. Geef u dus op als lid van de RPF.

Meld u aan als lid bij: **RPF**

Antwoordnummer 523
8070 VB Nunspeet

Bellen mag ook: 03412-56744

Daar kan ik achter staan

Twintig jaar geleden diende de Evangelische Omroep een aanvraag in om als aspirantomroep te worden toegelaten. Daar is destijds door tegenstanders veel mee gespot. De EO, zo zei men, zou nooit voldoende aanhang kunnen krijgen. Maar de spotters zijn beschaamd. Op 1 april 1970 kreeg de EO de status van aspirantomroep, in 1972 werd de EO C-omroep en in 1984 B-omroep. We zijn daar erg dankbaar voor, maar we moeten verder. Stilstand betekent ook hier achteruitgang. Te meer, omdat er in omroepland een harde strijd dreigt uit te breken tussen omroepen met een eigen identiteit en commerciële omroepen.

De commerciële omroep heeft zoveel mogelijk kijkers en luisteraars nodig om zo groot mogelijke winst te maken. Dit zal betekenen, dat de commerciële omroepen zullen trachten de publieke omroepen, die zoals de EO een eigen identiteit hebben, in de hoek te drukken. Een omroep als de EO, die wil getuigen van het Evangelie van Jezus Christus, mag geen randverschijnsel worden.

Het is een geweldig voorrecht, dat wij in ons land vrij en ongestoord via radio en tv het Evangelie, de Boodschap mogen uitdragen, dat er redding en heil is voor allen, die Jezus Christus als Verlosser en Heiland aanvaarden. Dat betekent niet alleen dat de directe boodschap tot bekering en persoonlijk geloof gebracht moet worden, al is dat erg belangrijk, maar ook dat we het Evangelie laten doorklinken in alle geledingen van de maatschappij. Dat is een zware opdracht en wij zijn ons ervan bewust dat dit niet altijd voldoende lukt. Ook ons werk als omroep is met zonde bevlekt. U heeft ons uw kritiek dan ook niet te besparen. Vooral in deze tijd, nu de normloosheid en onverdraagzaamheid steeds groter worden en de vrijheid van meningsuiting voor hen die voor Gods Woord willen buigen steeds meer een omstreken zaak wordt, is het nodig dat we als evangelische en reformatorische christenen samen een duidelijk geluid laten horen. Het lijkt wel een onmogelijke taak om tegen de stroom van ongeloof op te roeien. Uit onszelf kunnen we dat ook niet. Alleen door de genade Gods en de kracht van de Heilige Geest kunnen we deze taak aan om reformerend te werken in ons volk ten dienste van Zijn Koninkrijk. Daarbij hebben we ook de hulp en steun van u allen nodig. Als voorzitter van het bestuur van de Evangelische Omroep doe ik daarom een beroep op u allen ons in deze strijd te steunen. Versterk onze gelederen door lid te worden van de EO. Hetzij als tientjeslid, hetzij – en dat is nog beter – als lid en abonnee van Visie.

mr. dr. J. Meulink
voorzitter EO-bestuur

Ja, ik kan hier achter staan en meld me aan als lid van de Evangelische Omroep.

- ☐ Abonnee op Visie*. Ik betaal
☐ f 55,- per jaar of ☐ f 30,- per half jaar.
 en was wel/geen tientjeslid.
- ☐ Tientjeslid (zonder programmablad).
 f 10,- per jaar.

Naam: dhr./mw. ** _____ voorl.: _____

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

* hokje van uw keuze aankruisen.
 ** doorhalen wat niet van toepassing is.

De ingevulde bon in een open envelop (zonder postzegel)
 opsturen naar:
 Evangelische Omroep, Antwoordnummer 80,
 1200 VB Hilversum.

OBW1

**Evangelische
Omroep**

Oude Amersfoortseweg 79a
 1213 AC Hilversum
 telefoon 035-882411